

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VII istungjärk.

158. koosolek.

30. juunil 1931.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
3. Komisjonide täiendavad valimised.
4. Merikoolide seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
5. Tollitariifide maksmapanemise seaduse § 3. muutmise seadus — III lugemisel.
6. Eesti ja Läti vahelise ajutise majanduselepingu lisakokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel.
7. Tubakamaksu seaduse muutmise ja täiendamise seadus — I lugemisel.
8. Aktsiisimaksu määrade seaduse muutmise seadus — I lugemisel.
9. Kaubalaeva deki juht- ja meeskonna sõidu seaduse § 17 muutmise seadus — I lugemisel.
10. Endise Eestimaa Mõisnikkude Maa-krediitseltsi põhikirja uuendamise korra seadus — I lugemisel.
11. Koosoleku lõpetamine kvoorumis puudumisel.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 17.18 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

1. Päevakorra täiendamine.

R. Kuris'e ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. ehitusseaduse muutmise seaduse üldkomisjoni;

2. Eesti Vabariigi 1932/33. aasta kulude ja tulude eelarve arvel lepingute sõlmimise ja eelkrediitide määramise seaduse rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu.

3. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

üldkomisjoni **R. Penno** asemele **O. Köster**.

4. Merikoolide seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja **A. Usai**.

Juhataja: Selle seaduseelnõu III lugemisel jätan ära paragrahvide teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja **A. Usai**: Kuna see seaduseelnõu on redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud, siis teen ettepaneku, seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Ettepanek võetakse vastu.

5. Tollitariifide maksmapanemise seaduse § 3. muutmise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **R. Kuris**: Vahepeal on seaduseelnõu redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud, ja ma kannan ta nii ette, nagu ta pärast läbivaatamist redaktsiooni komisjonis lõplikult on kujunenud.

Võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga redaktsiooni komisjoni andmata.

6. Eesti ja Läti vahelise ajutise majanduselepingu lisakokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Jaanis**'e puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni esimees **J. Soots**.

Aruandja **J. Soots**: Lugupeetud rahvasaadikud! Nagu teie teate, omalajal sõlmiti Eesti ja Läti vahel leping, mille järgi mõlemad riigid pidid lõpptulemusena välja jõudma tolliunionini. Sellest on juba mitu aastat möödunud, aga kahjuks kokkulepet ei ole välja arendatud nõnda, nagu seda on tahetud. Sellepärast on Vabariigi Valitsus sunnitud olnud väiksemate lepingutega meie ja Läti kaubanduse vahekordi reguleerima. Käesolev kokkulepe on üks niisugune saavutus, mis küll lõplikult ei lahenda kõiki neid küsimusi, mis omalajal üles tõsteti, kuid mis teataval määral siiski lubab meie kaubandusevahekordi soodsamale alusele seada,

kui see seni olnud. Selle kokkuleppe sisu seisab selles, et neile kaupadele, mida Läti valmistab ja mida meil ei valmistata, antakse soodustusi meile sisseveoks ning ümberpöörduvalt — neile kaupadele, mida Eesti valmistab, mida aga Lätis ei valmistata, antakse soodustusi Lätimaale vedamiseks. Vabariigi Valitsuse poolt sõlmitud leping oli rahaasjanduse komisjonis arutamisel. Rahaasjanduse komisjon leidis selle vastuvõetava olema, ja sellepärast rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

7. Tubakamaksu seaduse muutmise ja täiendamise seadus — I lugemisel.

Juhataja: Rahaasjanduse komisjoni aruandja rkl. Laarman'i puudumise tõttu jääb vahele tähendatud päevakorrapunkt.

8. Aktsiisimaksu määrade seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Juhataja: Samal põhjusel jääb vahele ka see päevakorrapunkt, kuna ka siin rahaasjanduse komisjoni aruandjaks on rkl. Laarman.

9. Kaubalaeva deki juht- ja meeskonna sõidu seaduse § 17 muutmise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Leps: Käesolev seadus antakse selleks, et vahepeal on Merikoolide seadus muudetud, ja selles seaduses oli üks saade endise seaduse, nimelt Riigi Teataja numbri peale, mis ei vasta enam muudetud seaduse tõttu. Selle tõttu antaksegi käesolev seadus. Panen ette,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

10. Endise Eestimaa Mõisnikkude Maa-krediitseltsi põhikirja uuendamise korra seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Leps (lõpusõna): Panen ette, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Nendes kõnedes, mis käesoleva seaduseelnõu vastu on räägitud, ei ole õieti midagi olulist ette toodud. Kui siin eriti teada taheti ja rõhutati seda, et vaadake, valitsus ei ole näidanud, mil kombel ja kuidas ta seda panka teostab ja kust raha saab, siis vastasin mina, et Riigikogu, kes

luba annab panka uuesti konstrueerida, sarnaseid küsimusi arutada ega lahendada ei saa. Eriti mis puutub sellesse, kust pank omale kapitali saab, sarnase küsimuse peale on raske vastata panga suhtes, mida veel olemas ei ole, ja kui on teadmata, missugused olud sel ajal on, kui pank ellu kutsutakse.

Nüüd mis puutub sellesse, et teiselt poolt väideti, nagu ei oleks pangal mingid kapitale, nagu oleks pank tühi, nii nagu mõned siin väitsid, siis ei ole siamaani selle tõenduseks mingeid andmeid ette toodud. Mina eelmisel korral kandsin ette arvud, ja need on ametlikud arvud, kus on näidatud aktiva ja passiva kumagi panga kohta, nii Eestimaa kui ka Liivimaa krediitseltsi kohta, samuti ka vastav ülejääk. Senikaua, kui näidatud ei ole, et need andmed fiktiivsed on, võltsitud, langevad süüdistused ära, mis siin panga kohta ette toodi. (Vahelhüüded.) Sellepärast ei saa siin tõendama tulla, et need arvud tõele ei vasta. (Vahelhüüded.)

Juhataja: Palun rahu!

Aruandja A. Leps: Valitsus on selle seaduse esitanud, valitsuse kaudu tuli see Riigikogusse ja Riigikogust üldkomisjoni. Valitsuse esindaja kaudu on need andmed, mis mina siin ette kandsin, muretsetud, hooldajad on ministeeriumile need andmed andnud. Minu arvates Vabariigi Valitsus ei ole mõni kaubaagentuur, et niisuguseid küsimusi saab lahendada, nagu teie siin ütlete, et maja on kõrgemalt hinnatud, öelge, palju maksab! (Vahelhüüded.) Kui arvate, et see maja, mis „Estonia“ vastas asub, midagi väärt ei ole, siis ei saa mina üldse teiega vaidlema hakata. (Vahelhüüded.) Andmed on mul siin, ja ma võiksin need veel kord uuesti ette kanda ning paluksin teid siis näidata, missugused võltsitud on ja missugused mitte. Olen need kord juba ette kandnud, kuid kui soovitakse, siis võiksin need veel ette kanda.

Kui nüüd, kolmandaks, niisuguste väidetega tullakse ja siin öeldakse, et teie tahate talurahvale puudujääki kaela tõmata, vaadake, see pank läheb pankrotti, ja niisuguseid asju räägitakse enne kui pank veel asutatud, siis niisugused väited pean kõige kategoorilisemalt tagasi tõrjuma. Mind paneb imestama see, kuidas Riigikogus niisuguste asjadega välja tullakse. Kuidas meie siis oma krediidiolusid korraldada saame, kui teie panga kohta, mis veel asutatud ei ole, ütlete, et tema jääb varsti pankrotti?! Kui mina kellegi kohta teie hulgast nii ütleksin, et teie kahe kolme kuu pärast jääte pankrotti, siis teie teate, kuidas sääraseid

asju nimetatakse — see on kuritahtlik laim. Kui teie sarnaseid asju ette toote, et see pank, mis selleks asutatakse, et krediidinälgä maal lahendada, et see pank jääb tulevikus pankrotti, kuidas peab siis sarnaseid väiteid nimetama? Mina ütlen, et sarnased väited on täitsa lubamatud.

Mis puutub sellesse, et teie ütlete, et seal pidavat puudujääk olema, siis mina ütlen, niikaua, kui need andmed pole ümber lükatud, ei ole sellest juttu, ja isegi härra Penno ütles, et seal pidavat 30 miljoni ümber varandust olema. Teiseks, üldkomisjonis asunikud toetasid seda, et see mõisnikkude krediitselts saaks likvideeritud ja ülejäägid antud üle maapangale. Mina usun, kui seal puudujääk oleks olnud, et siis teie sarnast ettepanekut ei oleks teinud. Ega siis keegi ei taha riiki sisse vedada, ma ei usu, et teie seda tahate. Sellega langevad ära teie väited, et seal puudujääk on. (V a h e l h ü ü e.) Mina ei ole Võru mees, ega Võru asju ei tea, ja see siia ei puutu. Niiviisi, et minu teada ei ole mingeid tõiseid väiteid ette toodud käesoleva seaduse kohta ja seepärast ei tarvitse neid ka ümber lükata.

Mis puutub selle asja õigusliku külje kohta, siis olen mina selle kohta seletuse andnud ja veel kord toonitan, et käesoleval juhtumisel valitsuse administratiivaktiga ei muudeta seda põhikirja, vaid seadusega. Ja kui see seadusega muudetud on, siis samal momendil, mil muudetud, astub ta asemele administratiivakt, millel oma sisu poolest on seaduse jõud, seepärast, et selles administratiivaktis perefraseeritakse seda, mis seaduses on. Nii et väliselt on temal administratiivakti kuju, sisuliselt aga seaduse jõud; nii et endisel osal, mis seaduseandlikus korras välja antud, kui ka uuel osal on seaduse jõud, ja selles mõttes on see uus akt seaduse jõu poolest ühtlane akt, sest kogu põhikirjal on seaduse jõud.

Kui veel peaks juriidiline külg lähemalt kõne alla tulema, siis olen valmis pikemalt seletusi andma, kuid käesoleval juhul ei pea ma seda tarvilikuks. Panen ette,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

O. K ö s t e r (häälet. motiiv.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Hääletamise motiivide kohta sõna võttes pean mina oma kohuseks rühma nimel paarisõnaliselt järgmist ära märkida. Meie rühm ootas huvitusega valitsuse vastust nendele küsimustele, mis üles seati meie rühma esitaja härra Penno kui ka tööerakonna rühma esitaja härra Kalbus'e poolt. Valitsus ei ole ülesseatud põhimõtetele ja suurtele küsimustele seniajani heaks arvanud vastata, samuti, nagu ta vastust ei ole andnud komisjonis, tähendab, et valitsus ei

ole huvitatud sellest, et tervel rahval ja Riigikogul teadmisi oleks, mis otstarbeks see pank tehakse, ja kas see pank ka seda otstarvet kätte saab, missugust temale tahetakse juurde kirjutada, et ta kergitaks meie krediidiolusid, eriti põllumajanduse alal, ja põllupidajatele nende raskustes appi tuleks. Küllalt selgelt on vastasrinnas esitajad seletanud, et see pank on praegu otstarbetu, puudub alus töötamiseks, puudub igasugune siht, silmas pidades seda, et meil juba hüpotekaar-maapank olemas, kes vastavaid krediite annab. Kui igalpool püütakse pankade arvu vähendada, siis leiab meie rühm, et selle panga juurdeasutamine praegustes oludes ebaotstarbekohane on, ja raskuste lahendamiseks midagi ei anna. Valitsus ei ole vastupidist saanud ega tahtnud tõendada. Sellepärast hääletab meie rühm selle, kui otstarbetu ja rahvale mittemidagi andva pangaseaduse, rahvale uusi kohustusi ja koormatusi pealepaneva seaduse vastu.

J u h a t a j a: Järgmisena on kodukorra § 74 korras palunud sõna härra Riigivanem. Juhin Riigikogu liikmete tähelepanu sellele, et ma annan sõna härra Riigivanemale ja siis avan uuesti läbirääkimised.

Riigivanem K. P ä t s: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina kahjuks, kui eelmisel korral see seaduseelnõu arutusel oli, ei saanud haiglase tervise tõttu selle arutamist osa võtta ja seepärast olen ainult stenogrammide järgi tutvunenud, mida opositsiooni kõnelejate poolt ette on toodud. Kahjuks jäin ma ka täna paar minutit hiljaks, lõpusõna oli juba võetud, kuid arvan, et seda mul õelda oleks, võiksin ka teisel lugemisel teha. Aga kui arvatakse, et see täna mitte takistusi ei teeks, siis teeksin seda heameelega nüüd.

Lubatagu mulle järgmiste asjaolude peale tähelepanu juhtida. Mina pean kahjuks, nagu ma juba tähendasin, oma kõnet piirama stenogrammidega. Kahjuks pean aga ütleva, et need on veel parandamata, sest kõnelejad ei ole suutnud neid veel läbi vaadata. (V a h e l h ü ü e.) See on ükskõik, kes teile valitsuse nimel kõneleb.

Kõigepealt ma tähendaksin, et need vastasrinnas vastulaused selle seaduseelnõu juures puudutavad kolme järku küsimusi. Kõigepealt juriidilised küsimused, siis majanduslikud ja lõpuks ka küsimused, mis politikat puudutavad. Selles järjekorras lubatagu minule märkusi teha.

Kõigepealt mis puutub juriidilisse küsimusse, siis on seda siin puudutanud niihästi härra Kalbus kui ka härra Penno. Härra Kalbus tõstab üles küsimuse, kas üldse võib niisugust seadust välja anda, sest kui see põhikiri, mis veneajal kre-

diitseltside kohta kinnitati, ei ole maksey, siis ei või temas muudatusi, parandusi ja väljajätmissi teha. Selle küsimuse arutusel härra Kalbus ei taha ise otsekohest seisukohta võtta, aga tema tähendas selle peale, et ta on kõnelenud juristiga, kes praegu on hooldaja, ja see arvab, et see põhikiri maksey ei ole, ning härra Kalbus arvab, et võib-olla sellel härral on ka õigus. Ma arvan, et juriidilisi küsimusi siiski nõnda otsustada ei tule, vaid neid tuleks juriidiliselt analüüsida ja analüüsi põhjal otsusele jõuda, kas põhikiri maksab või mitte. Härra Kalbus tähendab nende seaduste peale, mis meil sarnaste seltside, aktsiaseltside ja osalt ka krediitseltside kohta maksma pandud Eesti seaduseandluses, nimelt, et teatav jagu seltsi, kes ei ole registreeritud või keda ei võinud registreerida, kellel puudus esindus või kelle esindus piiri taha jäi, — need tulevad likvideerida. Härra Kalbus loeb üles seadusi ja ütleb, et need tulevad kahe kuu pärast likvideerida ja teeb juriidilise ergo, see selts on surnud. Ma arvan, et seda juriidiliselt teha ei saa. Kui öeldakse, et selts tuleb kahe kuu jooksul likvideerida, ma arvan, et kui see selts likvideerida tuleb, siis ta veel surnud ei ole. On kaks kuud mööda läinud, mitu korda kaks kuud mööda läinud, on kaks aastat mööda läinud, aga et see selts likvideeritud ei ole, siis on see meie seaduseandluse puudus. (V a h e l h ü ü e.) Meil on välja antud seadus kõikide seltside kohta, mida likvideerida tuleb. Meie teame, et näiteks on Seevald sel viisil likvideeritud, ja on väljavõtteid tehtud aktsiaseltside ja pankade kohta, ja nende hulka kuulub praegu kõneallosel selts, nõnda, et selle seltsi likvideerimise tarvis kord puudub. Mis puutub likvideerimise korda ja hooldamise korda, siis on öeldud, et kui juriidiline subjekt puudub, hooldaja määratakse. Juriidiline subjekt, kes ei saa oma õigusi kasutada, on kas alaealine, või kellel mõistus haige, aga tema on olemas, tema õigused on olemas, ta neid kannab, talle antakse asetaütja. Ja kui hoolekanne on seltsile antud, siis selts kui õiguslik subjekt on olemas. Sest mis on selts? See on kogu õigusi, mis ta põhikirjas on väljendatud. Ja kui tal puuduvad organid, siis ei tähenda see, et põhikiri oma võimu kaotanud on. Nii siis esimest küsimust puhtjuriidiliselt arutades tuleb öelda, et seltsi põhikiri maksab seni, kui ta likvideeritud ei ole, ja likvideerida ei saa seni, kui uut määrust välja ei anta seltsi likvideerimise korra kohta.

Ma ei vaidle vastu, et seltsi võib likvideerida, ma konstateerin ainult fakti, nagu ta praegu on. Et seltsi põhikiri võim on, siis võib ta uuele seadusele aluseks olla.

Nüüd tekib teine küsimus. Härra Kalbus ütleb, hea küll, et on seltsi põhikiri olemas, et võib teda muuta, täiendada j.n.e. Aga seltsi põhikiri on Vene keisri poolt kinnitatud, ja kui teda tahetakse muuta, siis ainult seaduseandlikus korras võib seda teha. Ei saa anda valitsusele volitusi seda täiendada ja muuta, nagu praegusel korral. Fakt iseenesest on täiesti õige, aga tuleb ka muid asju silmas pidada. Meie teame, et Vene krediitiseaduse järgi vastastikusel alusel seisvad maa pikaajalised krediitseltsid kinnitati rahaministri poolt. See õigus oli rahaministril 1860. aastast peale. Ainult need põhikirjad, mis enne seda olid kinnitatud, kinnitati keisri poolt, ja need olid lex specialis. Aga kui nüüd meie vaatame Vene krediitiseadust, siis näeme, et Venemaa pikalaenu panga algpõhikiri oli keisri poolt kinnitatud ja selle põhjal anti puhtshabloonilisel ministrile võimalus põhikirju kinnitada. Kui võtame Vene krediitiseaduse, seal on §§ 76, 78, kus on otsekohe öeldud, et teatud tingimustel antakse õigus rahaministrile uusi määrusi põhikirja sisse võtta, kui seltsi organid või minister leiavad selle tarviliku olevat. Kui ütleksime, et Vene aktsiaseltside põhikirjade muutmine sündis niisuguses korras, nagu rkl. Kalbus kirjeldas, siis ma leian, et Eesti praksises on teistsugune kord Vene aktsiaseltside põhikirjade, mis kinnitatud keisri poolt, muutmises aset leidnud. Kui võtame neid aktsiaseltsi, mis meil hooldamisel olnud, siis nende põhikirjad on muudetud meie administratsiooni otsustega. Kõik meie hoolekande all olevad aktsiaseltsid, näiteks Vene-Balti tehased i. t., need on oma põhikirju muutnud, ja need on registreeritud rahaministeeriumis, ning keegi ei ole selle vastu väinud. Meie juures on teistsugune praksis. Hooldajad kutsusid harilikult aktsionäride koosoleku kokku. Aktsionärid panid ette põhikirja muutmise, tegid uue põhikirja. (V a h e l h ü ü e.) See on uus põhikiri, aga selts jäi endiseks, sest varandusi ei kinnistatud uuesti, mis tingimata oleks sündinud, kui uus juriidiline isik oleks tekkinud. Nii võiksime meie, kui tahame, võtta põllupanga põhikirja, ütleme, et see on uus maakrediitseltsi põhikiri, ja hooldajad andku viimase varandused maapangale üle. Kas Teie, härra Kalbus kui jurist, oleksite sellega nõus? Usun, et ei. Ütlete, et see on koguni võõras juriidiline isik ja sellele ei saa teise juriidilise isiku varandusi üle anda. Seni meie praksises seda teed käidud ei ole.

Kui meie vaatame, mida selle seadusega tahetakse kätte saada, siis on see seadus täiesti analoogiline neile paragrahvidele, mis meie rahaministrile annavad

võimaluse Vene krediitiseaduse järgi Peeperburi linna hüpoteegiseltsi põhikirja parandusi sisse tuua, ilma et selleks oleks keisri allkirja tarvis.

Teine juriidiline küsimus, ma puudutan neid selles järjekorras, kuidas nad ette toodud, on see, mille härra Penno ette tõi. Ta võtab ajalehest „Rahva Sõna“ artikli, ja toob selle ette. Et see Riigikogus on ette toodud ja kõne alla võetud, siis peatun ka selle juures pikemalt. Seal minnakse sellest välja, et see on riigi varandus, riik on järeletulija kõigis õigustes ja nõudmistes ja sellepärast ei ole õige, kui tahetakse riigi varandust ära kinkida teisele, kellel praegu mingit juriidilist õigust selle varanduse kohta ei ole. See on eksiarvamine, kui tõendatakse, nagu oleks riik võõrandamisega võtnud enda peale ka kõigi võlgade tasumise ja nii siis saanud mõisnikkude krediitkassa võlgnikuks ja ühtlasi sellega ka viimase liikmeks. Lugu ei ole aga mitte nii. Kui mõisad võõrandati, siis ei võetud selle seadusega mingit vastutust ega kohustust enda peale, mis endiste mõisnikkude krediitseltsil oli, vaid see võlgade riigi peale võtmine tuli mitu aastat pärastpoole. See tuli juba siis, kui meil rüütlimõisa mõistetki enam ei olnud. Seda küsimust on valitsuse komisjonid pidanud arutama mitu korda sel puhul, kui tarvis oli selgitada, kas Eesti Vabariigil on kohustusi välismaale antud pantkirjade suhtes.

Riik ei võtnud võlgasid enda peale ja kui ta neid ei võtnud, siis ei võinud ta seltsi liikmeks saada. Seltsiliikme õigused on ainult siis, kui võlgade eest vastutav ollakse. Kuid riik seda ei teinud, ta tahtis võlgadest lahti saada. Kui ta aastate pärast võlad oma peale võttis, siis ei saanud riik seltsi liige olla, sest põhikirja järgi võib seltsi liige olla rüütlimõisa omanik, kuid see, mis meil Balti õiguse järgi rüütlimõisa sisuks, see oli kadunud. Mitte ükski see, vaid Riigikohtu seletuse järgi oli võimalik niikaugele minna, et võis rüütlimõisa osasid eraldada, ilma et maaga hüpoteegivõlg oleks edasi antud. (V a h e l h ü ü e.) Hea on kui riik maksab, aga teine asi on see, kas tal põhikirja järgi seltsiliikme õigused on. Kui riik paneb asuniku peale võla maksmise... (V a h e l h ü ü e.) Ega ta rüütlimõisa omanik ei ole. Teie, härrad, naerate, aga seda ütlesid teie juristid, nagu ütlesid sellepärast, et ei tahetud riigi peale panna neid kohuseid, mis välismaale pantkirjade eest maksta tuli. Meil tehakse ikka nii, et seletatakse asju nii, kuidas see teataval korral kasulik. (N a e r.) Mille üle teie nii väga rõõmustute? (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a : Palun rahu!

Riigivanem K. Päts: Vaadake, ei

taheta, et riik välismaale 30—40 miljonit peaks maksma ja öeldi siis, et riik ei ole seotud, riik pole omanik kunagi olnud, ja sellepärast peavad need, kes varanduse oma kätte võtnud, maksud ära tasuma, ja need ei tohiks riigi peale minna. (V a h e l h ü ü d e d.) Jah, just nii. Teie oma minister härra Zimmermann oli selle asja juures, teie võite tema käest küsida, kas see nii või teisiti oli. (V a h e l h ü ü d e d.) Vaadake, mu härrad, kui see nii on, et meil on kord kindel seisukoht võetud ja see valitsuse juurde viidud, ja valitsus on pidanud kaugeleulatuvad majanduslikud sammud tegema, ja kui on öeldud, et riik ei taha nende võlgade eest vastutada, siis uuesti seletama tulla siia, et see on riigi varandus, see visatakse inimeste kätte, kellele selleks õigust ei ole, siis arvan mina, et riigiaparaati ei saa nii töötada lasta, et täna seletatakse üht ja homme teisiti!

Need oleksid kaks tähtsat juriidilist alust, mille juures pikemalt siin peatuti ja mis minu arvamise järgi võiksid üldse selle seaduse arutamise juures tähtsamad olla. Kui aga seal puudutati teisi küsimusi, siis arvan, et need ei ole sedavõrt tähtsad, et nende juures pikemalt peatuda, ja oleks üleliigne nende juures peatuda, mis vast asjatut poleemikat võib luua.

Teised küsimused oleksid majanduslikud küsimused. Majanduslikult alalt tulevad vastuvaidlejad välja ja isegi ajalehtedes on selle peale tõsisemalt rõhku pandud. Öeldakse, teie tahate panga asutada ja põhikapitali ei annagi. See puudus on isegi prof. Konik'ul selge, kes kui asjatundja ühes artiklis ütleb, et nüüd tahetakse pank asutada, millel põhikapitali ei olegi — kui kaugele meie riik niiviisi läheb, see viimane oleks tema artikli refrääniks, lõpuks. Mina arvan, et meie peaksime seda küsimust kõigepealt selgitama, kuidas need pangad üldse tegutsevad ja üldse, kas nendes pankades ka Vene seaduse põhjal põhikapitali nõutakse. (V a h e l h ü ü e.) Mina võtaksin jälle meie krediitiseaduse, ja selle krediitiseaduse järgi on valitsusel luba neid põhikirju kinnitada. (V a h e l h ü ü e.) Kui teie selle põhikirja kätte võtate, siis leiate sealt, et panga asutamine sünnib järgmiselt: mõisnikkude peamees avaldab üleskutse, kes tahavad panga liikmeteks astuda, ja kui 40 inimest üles andnud on, kes tahavad laenu saada, ja kui nende 40 inimese võlasumma, mida nad tahavad saada, 500.000 rublani ulatub, siis algab pank oma tegevust. Tähenab, põhikapitalist ei räägita mitte üht sõna. (V a h e l h ü ü e.) Ainult võlga. Vaadake, nendele, kes selle panga asutamise juures Pataschon'i osa etendavad, neile on ta tõesti Pataschon'i pank. Aga mina ei soo-

viks seda, sest panga asutamise juures peaks ikka teist osa etendama kui Patachon'i osa. (V a h e l h ü ü e.) Need pangad ei ole aktsiapangad, vaid nende tegutsemine seisab selles, et nad võtavad võlakindlustuseks obligatsioone, ja need lähevad rahva kätte pantkirjade näol. See on pikaajaline hüpotekaarpank. Härra Fuks ei saa sellest nähtavasti aru, aga see on igalpool nii, igas riigis, peale Soome, kus pantkirju ei tunta, kus välisraha turult raha hüpoteekide laenudeks nõutatakse. (V a h e l h ü ü e.) See on teine asi. Mina räägin praegu põhikapitalist. Kui teie annate pangale ka 1 miljardi põhikapitali, ja kui see läbi on, siis võite jälle öelda, et nii ei saa. Ega see ei tähenda veel, et raha ilmlõpmata edasi tuleb, kui põhikapitali on. (V a h e l h ü ü e.) Milleks Teie seda tahate siis? (V a h e l h ü ü e.) Krediidiseaduses ei ole nende pankade kohta üldse seda mõistet — põhikapital — olemas. Seal on ainult reservkapital. Kui teie krediidiseaduse järgi käite, siis käige juba täiesti selle seaduse järgi. (V a h e l h ü ü e.) Et teie raskust tunnete, et teie kaasa tunnete, see on ka hea asi. Lugu on aga niisugune, et kaasatundmine on üks asi ja peale selle peab veel midagi muud olema.

Kui põhikapitali ei ole ette nähtud neil pankadel, ja need pangad on üle 100 aasta tegutsenud ka ilma põhikapitalita... (V a h e l h ü ü e.) Sai ainult laenu. Ma tean seda, sai laenu, aga seal ei olnud põhikapitali. See on väga suur nõudmine, et põhikapital peab tingimata olema. See on minu arvates arusaamatus nende härrade poolt, kes ei ole vaevaks võtnud aru saada sellest, kuidas need pangad tegutsesid.

Öeldakse, et vaadake, missugused suured varandused on seal ja viimaks jällegi, et seal pole mitte midagi; vaieldakse ja öeldakse, et see on tühi ettevõtte ja seda tahetakse elustada. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma tulen selle juurde tagasi. (V a h e l h ü ü e.) Mul on see just kerge.

Nüüd näidatakse, et mitte midagi ei ole olemas, tulgu valitsus siia, ja näidaku, kuipalju varandust on seal üle ja kuipalju peab kapitali olema. Ütlen seda, et kui me oleksime käinud Vene riigi seaduse järele ja seda teinud ilma Riigikoguta, siis ei oleks üldse seda siin tarvis. Praegu on 6 tuhat laenuvõtjat juba olemas, kelle laenusummad suuremad on, kui see, mis Vene seadus nõuab. Minu arvates seisavad raskused selles, et tahetakse endiste mõisnikkude panka talupoegade kätte anda ja nüüd on nõudmised suuremad, kui Vene seaduse järele. (V a h e l h ü ü d e d.) Sentide juurde tuleme ka tagasi.

Öeldakse, et see pank ei ole ennast suutnud, isegi siis, kui tal väga väikesed

väljaminekud, ilma valitsuse toetuseta ülal pidada, vaid temale on igal aastal pidanud valitsus endise poole protsendi asemel 8—10% suurendama sellepärast, et panga väljaminekud on suured olnud. See on puht aritmeetiline ülesanne. Kui pangal on maksta kulusid $\frac{1}{2}\%$ ja ütleme, et tal oli 1 miljon kuldrubla laenuks välja antud, siis $\frac{1}{2}\%$ sellest, — ta sai 5.000 kuldrubla, — $\frac{1}{2}\%$ meie rahasse välja arvates oleks 1 miljon. Kui võtame selle 1 miljoni kuldrubla, teeme $1\frac{1}{2}$ miljoniks sendiks, võtame 10%, vaadake, mu härrad, kui suure summa see 5.000 kuldrublast siis välja teeb. Aga need inimesed, kes seal ametis ja nende tarvidused ei ole 200% vähemaks läinud. Kui võtaksime $\frac{1}{2}\%$ asemel 10%, mis nüüd maksetakse, 10% summast, mis 200 korda alamaks on läinud, on 200 korda vähenenud, kui endise $\frac{1}{2}\%$, — ma arvan, et selle läbi, et riik on sentide pealt maksnud, ei ole pank kui niisugune, kui endise juriidilise isiku pärija tomp, võitnud, vaid võitnud on see, kelle võlad on vähendatud. Riik peaks pangale palju rohkem enese poolt andma, kui pangal põhikirja tähe järgi õigus oleks, sest riik on kuldrublad 1,5-sendi listeks teinud ja nende pealt maksnud.

Peale selle on terve rida majanduslikke kahtlusi, öeldi, et vaadake, põllupank ei saanud $1\frac{1}{2}$ kuni 2 aasta jooksul, peale selle kui temale oli riigi poolt asutamise kapitali antud, kulusid ots-otsaga kokku. Kui asutatakse uus pank, kuidas saab siis see omad kulud ots-otsaga kokku. Temal tulevad samasugused puudused ja siis on häda, kuhu ta mahutab oma pantkirjad, kui tal see õigus antakse. Seal asutatakse rahvusvaheline agraarpank, see annab ainult riigile ja teised ei saa sealt üldse laenusid.

Kuidas rahvusvaheline agraarpank tegutsema hakkab, seda ei tea keegi, sest seda ei ole veel olemas. Aga Genfis on rahvusvaheline hüpotekaarpank. See ei anna riiklikkudele, vaid erapankadele pikaajalist krediiti. Peale selle on asutatud rahvusvahelise iseloomuga pikaajaline hüpotekaarpank ka Hollandis, kes just erapankadele obligatsioonide kindlustuseks laenu annab. Nii, et öelda, et rahvusvaheline agraarpank, kelle aktsionärideks on riigid, on ainuke laenuallikas, seda on raske tõendada hakata. (V a h e l h ü ü e.) Võib-olla komisjonis küll, aga minule rääkis härra Välisminister, kellel on andmed koos, et just tähtsamad on rahvusvahelised erahüpotekaar-pangad, mitte aga riiklikud.

Siis tõstis härra Penno küsimuse üles, et vaadake, meil on tervelt 13 rahaasutust, kes pikaajalist krediiti annavad ja kõik need töötavad enam-vähem riigi ressurssidega. Tema tähendas selle peale,

et meie riik on üldse põllumajandusele 50 miljonit laenu andnud. Tähenas ühtlasi ka sellele, et Vene ajal talurahvapank võttis mõisnikkude krediitkassa käest lühikese aja jooksul üle 4 tuhande väike-maomaniku ära, ja kui see edasi oleks töötanud, siis vist mõisnikkude krediitkassa oleks jäänud hätta, ja riik oma pangaga oleks siin ainukeseks monopolistiks saanud. Mina tahaksin härra Penno tähelepanu juhtida sellele, et minul oli omal ajal juhus kõneleda ühe juhtiva jõuga Eestimaal, nimelt talurahva põllupanga tegelasega, ja tema ütles kindlasti, et Vene riik maksis Eestimaa osakonnale aastas 2.500 rubla juurde. Seepärast võis ka see pank odavamalt tegutseda, kui tegutsesid harilikud mõisnikkude krediitkassad, kes pikaajalist laenu andsid. Kui härra Penno sellest järelduse teeb ja ütleb, vaadake, ka riiklikud asutused võivad kasulikult töötada pikalaenu pankadena, siis ütlen, selle juures keegi ei kahtle, aga see sünnib teiste maksumaksjate kulul. Ja maksumaksjate kulul võib ju imesid teha. Vene riigis oli talurahva panga osakondade asutamisel see mõte, et nad tahtsid mõisnikkude krediitseltside vastu poliitiliselt võidelda. Stolõpin näiteks kirjutas ette, et mispärast ei ole Baltimaal Vene mõisnikke. Põllupangad peaksid maad ära ostma ja Vene rahvusest mõisnikud siia tooma. Et Vene riigil raha võrdlemisi rohkem oli kui meil, selle juures ei kahtle vist keegi. (V a h e l h ü ü e.) Ei suudetud. Nendel tahtmist oli. (V a h e l h ü ü e.) Seda tuleb väga sagedasti ette.

Aga nüüd selle kohta, mida tähendas härra Penno, et vaadake, milleks teil eralgatusel töötavat pikalaenu panka tarvis on, et meil on 50 miljonit krooni igasuguste laenude alla kinni pandud, ja praegune pank võib väga hästi edasi töötada, selle kohta ongi väikene märkus seaduseelnõu seletuskirjas, kus tuuakse ette, mis Preisi rahaministril arvavad selle kohta, kui riigimonopoliks jääb pikaajaliste laenude andmine, ja kui see monopol sünnib ainult riigikassa ressurssidega, nende summadega, mis maksumaksjate käest võetakse. Kui meil 50 miljonit krooni ei oleks laenude alla kinni pandud, kas usute, et meil oleks riigi rahaline seisukord nii raske olnud kui praegu? Need maksud oleksid läinud teiseks otstarbeks, mitte laenudeks. Kui tahetakse tuleviku kohta ka veel anda, siis mina küsiksin, kust neid maksusid võtta. Kas meie peame edasi minema ja näiteks kooliõpetajate palkasid maha võtma, peame igasuguseid kärpimisi tegema, et riigil oleks sissetulekut laenude võimaldamiseks? (V a h e l h ü ü e.) Võibolla, et mingid kavad veel tulevad, aga ma tahaksin tähelepanu sellele juhtida, et laenuasutusi ei looda mitte ühe aasta

peale ja ei rehkendata ühe aasta raskustega, ja mitte lühikese aja peale, vaid siin peab teatav süsteem olema. Kui meie tahame niisuguse süsteemi meie riigis maksma panna, et pikaajalised laenud ikka riigikassast tulevad, paneme selle korra maksma, katsume pingutada ja laename miljoneid kroone, aga kaugele meie jõuame nii minna? (V a h e l h ü ü e.) Härra Penno luges terve rea mitmesuguseid kapitalifonde ette, neid oli 13 tükki, ma võtan mõne maha, mis puhtriiklikud ei ole, ütleme et 10 on. Nii on 10 riiklikkude ressurssidega töötavat asutust, kes niisuguseid laene annavad. Ma küsiksin: nimetage üks niisugune riik Euroopas, kus on niisugune krediteerimise kord kui meil. Ma olen selle küsimusega tegemist teinud, ma ei ole seda mitte leidnud. Ja kas meie tõepoolest niisugused geeniused oleme, et meie süsteemi leiutanud, mis kõige õigem on, pealegi meie vaesuse juures? (V a h e l h ü ü e.) Hakake Teie oma rühmaga peale, Teie olete kangem mees. Teie ütlete, et sealt peaksime peale hakkama, aga öelge, kuidas peaksime seda tegema, sest kui meie need laenud kinni tahame panna, siis peame teisi teid ja allikaid otsima. (V a h e l h ü ü e.) Öelge, missuguseid. Ma võin öelda, terve maa põllumajandus õhkab selle järele, kuidas lühiajalistest laenudest lahti saada. Minu juures on käinud inimesed, kes ütlevad, et neil väga elujõulised talud, aga neil on eravõlad tekkinud, seega raskused tekkinud, mis üle nende jõu käivad, talud lähevad oksjonile. Ükski pank, riigiasutused ei anna raha. Niisuguseid talusid on terve maa täis. Teistes riikides otsitakse abinõusid, ka meie peame neid otsima. Üks abinõu on, et katsuksime paralleelselt riigi pangaga neid inimesi organiseerida, et nad katsuksid oma jõuga, oma vastastikuse toetusega endid hädast välja aidata. Kas teie arvate, et kõik peaks riigi ja maksumaksja õlal olema, ja et see eksitus on, kui abinõusid otsitakse, mis seltskonna omaabil põhjeneksid? (V a h e l h ü ü e.) Kuidas teine küsimus? 6.000 on niisuguseid, kellel on obligatsioonid, ja paljudel on juba häda käes. Mis peame neile ütlema? Meie paneme selle panga kinni, vaadake, seal on 13 riigiasutust, pumbake sealt. Kui ütleme, et meie tahame teist teed otsida, siis peame tunnistama, et meil on terve rida lühiajalisi pankasid, aga pikaajalisi teie meile ei anna, teie ei taha neid. Meil on tervelt 13 tükki, aidake endid hädast välja — nii ütlevad inimesed. Teie aga ütlete, on olemas teine tee. Näidake meile see teine tee. (V a h e l h ü ü e.) Kui Põllutöominister aitab kedagi, siis on see, mis teisteski riikides tehakse. Kui on tarvis päästa uppajat, siis päästetakse teda. Kui teie tahate uut

süsteemi luua, et uppumist ette ei tuleks, siis ehitate kõva laeva, et ta ei upuks. Rkl. Penno ütleb, ta rääkis teie nimel, ma näen, teie olete sellel arvamisel, et seadus seda ei ütle, mis teha. Likvideerime selle panga, varandust ei ole palju, see on näppude peal üles loetud. Õelge, mis peab tegema? Ainus oleks maapank, aga teie ise ütlete, et sealt võimalus raha saada ei ole. Aga kui võimalust ei ole, siis tulevad talud maha müüa. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, uued võimalused on lahtised, siis on kindel, et ainult maksumaksjad peavad seda tegema. (V a h e l h ü ü e.) Noh, härra Zimmermann, missugustest ressursidest Teie neid oleksid lahendanud? (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, uuel on vähemalt see võimalus, et ta ise hakkab otsima, meie vähemalt anname inimestele võimaluse teotseda, aga kui nad kõik tulevad ütleva, et mis meie peame tegema, panku meil ei ole, pangad panete kinni... (V a h e l h ü ü e.) Pangal ja pangal on ju vahe. Ma tean ka, et panku on väga palju, ja valitsus on ise selle seisukoha oma deklaratsioonis avaldanud, aga ega meil ei ole ometi pikalaenu panku niipalju kui tarvis. (V a h e l h ü ü e.) Kust ta raha saab? Teie võiksite ju minu käest küsida, kust ta 10 aasta pärast raha saab. Kui meie ta ellu kutsume, siis ta elab 10 aasta pärast ka. Selleks ta pank ongi, et ta raha otsib ja teotseb. muidu ei ole teda tarvis, muidu paneksime ühe kassameistri sinna, see võtab riigikassast ja annab seda raha.

Vaadake, minu härrad, need küsimused tuletavad mulle meelde üht teist juhtu. Kui meil oli rahvusliku sõjaväe asutamine, siis peeti väga palju koosolekuid, kus peeti... (V a h e l h ü ü e.) See oli siis, kui neid asutati, härra Juhkam. (V a h e l h ü ü e.) No kuulge, võrrelda saab neid väga hästi, sest need olid väga targad inimesed — muidugi endi meelest —, ja vaadake, need targad inimesed ütlesid, et see on suur rahvuslik hädaoht, Eesti riigi hädaoht, et tapetakse kõik maha i.n.e. Aga nende tarkade inimeste kiuste hakati sõjaväge asutama. Ja kui seda sõjaväge poleks asutatud, siis, meie nägime, et ilma nendeta ei oleks Eesti riiki ega Riigikogu ka mitte olnud. Ei tule need vastuvaidlejad välja ja ei hakka sellega uhkustama. Ja tuleviku kohta on selle tarkuse lugu ka nii. Nüüd võib ju ka öelda, kust ta raha võtab, mis teie teete? Seda hüüti ka siis, kui meie rahvuslik sõjavägi asutati ja seda ütlesid väga targad inimesed, leides, et seda kuidagi ei tohi teha.

Nii et, minu härrad, mis tulevikusse puutub, siis ei saa, niiöelda lauale laduda, et kümne aasta pärast läheb nii ja nii. Mina ütlesin valitsuse deklaratsiooni

puhul, et politika tegemise juures ei tule mitte ainult arvestada, vaid tuleb natukene niiöelda, ette tunda ja kui seda ettetundmist ei ole, siis ei saa seda ju kasvatada. Mina tahaksin siin ühele asjale tähelepanu juhtida. On üks tuntud Saksa õpetlase töö, milles tema kirjeldab poolakate organiseerimist Preisimaal. See professor on poolavaenuline ja tema katsus seal raamatus igalpool näidata, et poolakad, töötades Preisi seaduste põhjal, organiseerivad poolakate seltskonna nii, et tema kohta võib öelda, et tema on organiseeritud Poola vabariik Preisi kuningriigis, ja tegi selle järelduse, et ka kõige karmimate abinõudega, mis Preisi valitsus tarvitaks, ei läheks korda selle massi äravõitmine, sest Poola seltskond on poliitiliselt niivõrt kasvanud, et teda ei saa maha suruda, vaid nemad, poolakad, Preisi kuningriigis vastavate asutiste näol loovad oma vabariigi.

Kui aga meil tahate seltskonda organiseerida mingite kodade näol, siis näeme, et meil isearaline vaenulikkus selle vastu on. (V a h e l h ü ü d e d.) Täiesti vaenulikkus. Meie seltskonna ja rahvuslik jõud seisib juba Vene ajal selles, et meie organiseerusime. Kui vaatate meie seltsimaju maal, siis on need just Vene võimu kiuste loodud. (V a h e l h ü ü d e d.) Põllutööseltsid, ka need. Kui tahame sammu kaugeemale minna, et organiseeruda kodade näol, siis on see juba kaugeemale ulatavam samm. (V a h e l h ü ü e.) Igatepidi. Ja kui teie nüüd ironiseerite, härra Kask, siis mina tunnen seda küsimust nii põhjalikult, ja Teie ironiseerimine näitab ainult Teie võhiklust. Mina arvan, et Teie ei ole seda küsimust mitte uurinud, kui Teie ironiseerite ja ütlete, et see vähemaulatusega organiseerimine on, kui meie põlumeesteseltside organiseerimine. Jääge selle arvamise juurde, minul on teine arvamine, ja ma usun, et minuga ühel arvamisel on palju inimesi, kes seda asja põhjalikumalt tunnevad ja kes teavad, et see palju kaugeemale ulatavam organiseerimine on.

Ma tahaksin tähendada, et meil teatud vaenulikkus on seltskonna organiseerimise vastu. Teie ise ütlete, et see varandus, mis seal on, ei ole nimetamisväärne. Kui meie selle varanduse anname 5.000 inimesele ja ütleme, katsuge ise selle rahaga organiseerida, siis mis meie sellega kaotame? Kas arvate, et nad nii naiivid on, et nad nagu liblikad tule peale lendavad ja oma tiivad ära põletavad. Mina seda ei usu. Ainukene asi, mis võib juhtuda, on see, et mõne aasta jooksul ei suudeta seda elu sinna sisse viia, mis tahetakse. Ja see oleks kõik. Milles teie siis seda hädaohtu Eesti riigile, Eesti rahvale, põlumajandusele ja finantspolitikale näete?

Ma paneksin teile ette otsekohele ühe küsimuse ja vastake mulle selle peale ka otsekohele. Kui meie mõisnikud oleksid teinud sama, mis Saksamaal tehti „Landschaft'idega“, kui oleks antud väikepõllumeestele õigus teataval viisil seal kaasa kõneleda, hääletada, kui nad oleksid selt-siliikmete õigused saanud, ja kui see pank oleks nende kätte tulnud, kas teie siis ka oleksite objektiivselt vastu vaieldud? Mina ei usu seda. Kui teie ütlete, et seal varandust ei ole, siis ei oleks seda varandust ka neil olnud, ja kas teil oleks julgust olnud öelda, et paneme selle panga kinni? (V a h e l h ü ü e.) Teil poleks seda julgust olnud. Teil on nüüd see julgus seepärast, et neile inimestele ei antud omalajal seda õigust, mida nad oleksid pidanud saama. See on see asi. Oleksid mõisnikud omalajal võtnud nad sinna liikmeteks, siis oleks see selts praegu ilma hoolekandeta edasi töötanud. Ma oleksin tahtnud näha, kes oleks tõstnud küsimuse, et paneme panga kinni, sest seal on väike pank, on 5.000 inimest järele ja nemad ei ole suutnud Eesti riigile midagi ära teha. Nad on vaesed ja sellepärast ei ole seda panka tarvis. (V a h e l h ü ü e.) Aga vaadake, keerutage ka Teie vastus selle peale valmis, (V a h e l h ü ü d e d.) Ainult seda üht ei ole ja see annab teile julgust öelda, et ei ole liikmed olnud... (V a h e l h ü ü e.) Ja teie tahate seda korjata, mis on 100 aastat tagasi olnud. Kui meie mõisnikud oleksid niipalju õpetust võtnud, siis oleks selle panga saatustest sugune olnud, ja keegi ei oleks tulnud vastu vaidlema. (V a h e l h ü ü e.) Härra Penno ütleb, et riigipangaga võrreldes on see väike summa, ja nüüd tahetakse pank luua. (V a h e l h ü ü e.) See, mis ütlesin, ei ole õieti minu öeldud, vaid seda ütles teie rahaminister. (V a h e l h ü ü e.) Härra Vestel andis sellele ainult käigu. (V a h e l h ü ü e.) Ärge nii väga rutake. Kui see projekt läks Riigikogusse, siis hakkasid väga mitmesugused vaidlused ja tuli ka valitsuses kõne alla, kas see õige on, ja siis olin ma see, kes selle lasi tagasi võtta. (V a h e l h ü ü e.) Minu isiklik arvamine oli siis samasugune, mis praegugi on. (V a h e l h ü ü e.)

Nüüd, mu härrad, teie ütlete, et see oli 10 aastat tagasi. Kui ma aga selle valitsuse kokku seadsin, siis pöörasin asunikkude poole, ja nad ütlesid, et nad nõus on valitsusse tulema. Ma ütlesin siis, et valitsusse tulemise puhul peab vastu võtma kaks punkti. Need kaks punkti olid põllutöökoja ja mõisnikkude krediitkassa ümberkorraldamine. Teie ütlete, et olete nende punktide poolt. Härra Penno tuli õhtul minu juurde ja ütles: meie oleme oma rühmas arutanud ka neid kaht küsimust, ja kui koalitsioon selle poolt on, et

seada teha, siis teeme meie ka kaasa. — Härra Penno on praegu siin ja minul ei ole mingit mõtet midagi siin tema selja taga öelda. (V a h e l h ü ü e.) See oli suusõnaliselt öeldud. Ma rääkisin teistega, kes olid nõus valitsusse tulema, need ütlesid, meie tunneme juba seda nõusolekut ja parem on, kui meie neid ligi ei võta. Ja nüüd oleme näinud, et see parem on ja teame, kuidas selle nõusolekuga lugu oli.

(Koosolekut asub juhutama esimene abiesimees M. Martna.)

R. Penno: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Sõna võttes peale härra Riigivanema esinemist selle seaduse I lugemisel pean ütleva, et härra Riigivanem üldiselt neid majanduslikke põhjendusi, mida ma ootasin selle seaduse I lugemisel, mida ka terve opositsioon ja Riigikogu ootasid, toonud ei ole. Ma pean ütleva, et ma üksikute küsimuste juurde tulen selles järjekorras, kuidas härra Riigivanem neid käsitas, kuid pean siiski üht viimast härra Riigivanema poolt käsitatud küsimust kõigepealt lahendama, nimelt seda uudishimu, mida ka härra Riigikogu Esimees kohalt avaldas, kuidas meie kõne härra Pätsiga kahekesi tema korteris olnud. Kõigepealt pean konstateerima seda headmeelt, et härra Riigivanem nüüd on avalikuks teinud, et ta ei ole lihtsalt tahtnud kõiki rühmi koalitsiooni kaasa tõmmata. (V a h e l h ü ü e.) Mina sain härra Riigivanema seletusest nii aru ja see on minu arvates valitsuse loomisel ajalooliselt ikkagi väga tähtis. Ma arvan, et põhimõttelikult 13 punkti kohta kõik rühmad jaatava vastuse andsid, ja sellekohane vastus nii härra Riigivanema kui ka meie rühma poolt tuli. Eriti esitas härra Riigivanem minule kaks küsimust, mis ka täna siin ette toodud, nimelt põllutöökoja asutamine. Ma pean ütleva, meie rühm pole kunagi põhimõttelikult põllutöökoja vastu olnud. Kui see aga luuakse, siis meie arvates ei ole härra Riigivanemal veel kavasid selle kohta. Seepärast need soovid, mida meie põllutöökoja kohta selle seaduse arutamise juures avalikult ette oleme toonud, need ei eita üldist põllutöökoja põhimõtet. Meie ei ole kunagi selle vastu olnud. Ka teiste küsimuste juures on härra Riigivanem heaks arvanud tähendada, et härra Penno on keertanud siin... (V a h e l h ü ü e.) Ma vabandan. Härra Riigivanem ütles, et härra Penno on käsitanud siin küsimusi, millele tema põhimõtteliku nõusoleku on andnud. Pean ütleva, et härra Riigivanem ei andnud päris täpselt minu sõnu edasi. Ütlesin nii, et Riigivanema taga on nähtavasti

Riigikogu suur enamus, ja kui nüüd krediitkassade kohta on öeldud, et need peavad tulema, siis loomulikult on meie rühma seisukohad väga vähe mõõduandvad, kuna kõik teised rühmad oleksid selle meie seisukoha vastu. (V a h e l h ü ü e.) Teie olete end koalitsioonis kokkulepetega sidunud, olete andnud vastastikku lubadust. Meie oleme juba varem avaldanud omad seisukohad krediitselfside kohta ja ei saa tähendada, et meie ei võiks oma seisukohti krediitselfside juures kaitsta. Härra Riigivanem, kui Teie ainult sellelt seisukohalt mõtlete oponentidele vastata, siis on väga paljude küsimuste juures kokkulepe asjata. Ütlete, selles asjas on kokkulepitud, seepärast peame pahemale tiivale järele andma, sest muidu nad ei tule kaasa. Ega see pole meie põhimõtte mahamüümine, mis teete. (V a h e l h ü ü e.) Sel kujul küll. Kui läheme sisuliselt härra Riigivanema esinemise juurde, siis näeme, et härra Riigivanem käsitas kõigepealt juriidilist külge. Kuid minul kui mittejuristil ei ole selles asjas mõõduandvat osa. Vast teised oponentid, kes on juristid ja seda küsimust tunnevad, käsitavad seda põhjalikult. Ma tsiteerisin üht ajalehte. Meie suudame seda arvamist siit edasi arendada ja kaitsta. Härra Riigivanem ütles, et vaadake, seltsi põhikirja järgi on liikmed rüütelkonna mõisade omanikud, ja selle tagajärjel, kui seadus ei võtnud kohustusi riigi peale, siis ei ole riik otsekohe järglane neis õigustes, mis rüütelkonna mõisade omanikel olid selle seltsi põhikirja järgi nende liikmetena, ja sellepärast ei oma riik nende õigusi. Ole tamed, et see seisukoht, mida härra Riigivanem ütles, õige on, kuid siis peab ütleva, et hoolekanne teotses vastavalt põhikirjale, hoolekanne teotses põhikirja järgi ja tema ei saanud rohkem teha, kui ta täitis seltsi organite ülesandeid, nagu peakoosolek, juhatus ja teised organid. Hoolekanne pidi tegema ka järeldused vastavalt sellele põhikirjale täpselt, nagu põhikiri ette näeb. Ta ei saanud teha teistsuguseid otsuseid. Kui sellele seisukohale asume, siis näeme, et hoolekanne koos rahaministriga on otsustanud, et selle põhikirja kohaselt riik on kohustatud maksma täiendavalt sellele, mis ette nähtud ½% ulatuses ülalpidamise kuludeks, — on kohustatud täiendavalt maksma ülalpidamise kuludeks 6, 8 või isegi 10%, nagu härra Riigivanem tähendas, aga igatahes 6—8% on olnud. Selle põhikirja järgi võib määrata maksu liikmetele või liikmete järglastele või neile, kes kohustusi kannavad. Härra Riigivanem ütles, et siin tõlgitsetavat asju nii, kuidas kellelegi soodne. Näiteks riik tõlgitseb, et tema ei ole järglane, kui see talle soodne on, ja tema ei ole kohustatud maksma

võlgu. Teisiti tõlgitseb ta aga, kui ta tahab varandustest osa saada. Mina võin Teile sellesamaga vastata, härra Riigivanem, sest kui Teie tõlgitsete nii, et need liikmed mitte kohustustes ei olnud, mis liikmete kohta ette nähtud, siis igatahes ei oleks riigil olnud kohustusi ülalpidamiseks summe maksta. (V a h e l h ü ü e.) Võla kohta on vastav paragrahv olemas, kus ette nähtud, et ei tohi üle ½% kuludeks võetav summa minna. Kui siin on üle mindud, siis näete, et teisestküljest seltsi hooldajad on tõlgitsenud nii... (V a h e l h ü ü e.) Riik on maksnud juurde. (V a h e l h ü ü d e d.) Ega see ei ole järjekindel Teist, kui Teie ütlete, et need härrad tulevad vastutusele võtta, härra Oinas, Teie ajal on ka makstud. (V a h e l h ü ü e.) Miks ei ole? Kõik summad on läinud Teie järelevalve all olevatelt asutustelt, ja rahaministri määrust ei ole selles osas muudetud. Nii ei ole ka siin järjekindlust. Ma ei taha tõendada, et mul absoluutne õigus oleks ja teistel mitte. Aga kui see nii on, siis tõendama tulla ja öelda, et riigil mitte midagi öelda ei ole, et riigil midagi kõneleda ei ole, sellest olen kõnelenud, et riik on siia maksnud peale nende normide, mis põhikirjas nõutav, summas ligi 30 miljonit senti. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a: Palun kõnelejat mitte segada.

R. P e n n o: Nii et sellest kõneleda, et siin võimalust ei ole ka teisiti tõlgitseda, minu arvates ei ole see põhjendatud.

Teine küsimus, mida härra Riigivanem õieti minu kõnest tarvilikuks pidas käsitamisele võtta, oli majanduslik külg, kuidas õigustada selle panga tekkimist. Kahjuks härra Riigivanema kõnes mingeid andmeid ei olnud. Kui härra Riigivanem põhjendades ütles, et põhikapitali kui sarnast ei ole vaja, ja tõi ette Vene Krediitiseaduse ja ütles, et on vaja 40 laenuvõtjat, kel on tarvis 5.000 kuldrubla laenu. Kui niisugune sooviavaldu on tekkinud, siis võivad nad selle oma panga asutada. See võib ju seisukoht olla... (V a h e l h ü ü e.) Ma arvan, et seaduse järele on valitsusel otsustada, kas ta niisugusel puhul tahab ja on nõus panga asutamiseks luba andma. Ma arvan, et valitsus kaalub, kas see õigustatud majanduslikult on ja kas sel asutataval pangal ka väljavaateid tööks on. Härra Riigivanem pööras küsimusega meie poole, et kas meie võime öelda, missugused laenuvõimalused 10 aasta pärast sellel pangal on. Niisuguse küsimuse peale ei oska härra Riigivanem ja ka meie vastata. (V a h e l h ü ü e.) Mis kuu pärast on, seda võib igatahes vastata. Pank asuta-

takse selleks, et 10 aasta pärast laenuvõimalus oleks. Kuidas see pank siis põllumajandusliikude raskuste juures, mis praegu tunda annavad, oleks päästerõngas? Minu arvates ei tehta seda asja hästi. Härra Riigivanem juhtis tähelepanu, et välismaal on tekkinud agraarpangad, kust raha võib saada. Siin peaks laenajate isetegevus tööle minema, ja meil asutatakse pank selleks, et ta ise peab otsima, kust raha saab. Minu arvates ei ole sarnane argumentatsioon õige. Kõik samad ülesanded, mis on loodaval pangal, on ka riiklikul maapangal. Paratamata võistlus tekib. Minu eelmisest kõnest on härra Riigivanem lugenud, et ma olen öelnud, et meil on 13 laenuasutust vastavate seaduste järele, kes põllumajandust finantseerivad. Kahjuks härra Riigivanem puudus koosolekult, mil ma tõin näite ja ütlesin, et siin on valitsusel ülesanne neid asutusi kokku viima hakata, et siin sarnane asutuste võrk ära kaoks ja saaks rohkem ühtlustatud. Valitsus käib teist teed. Valitsus selle asemel, et pankasid kokku viia, loob neid veel juurde. (Vaheleühe.) Kuulge, härra Riigivanem, ka see pank läheb sirutab oma käe riigikassasse, see on päris selge. Kuid minu mõttekäigust välja lugeda, nagu oleksin ma oma kõnes ette toonud, et milleks meil veel erapank, kui meil 10 riigipanka on, see on valesti välja loetud. (Vaheleühe.) Ma tulen selle iuurde ka, härra Riigivanem. Ma olen üldkomisjonis ja ka siin öelnud, et kui meil tahetakse selle printsiibi peale minna, et meil on vaja eralaenuasutus, siin olen selle tee peale näidanud, et meil on praegu teotsemas maapank, kelle ümber on koondunud umbes 80 tuhat laenusaaajat, see on $\frac{2}{3}$ meie põllumajanduse üksustest. Kui tahetakse seda teed käia, et meil mitte ei peeta soovitavaks riigi kapitaliga töötava maapanga funktsioneerimist, siis võidakse väga hästi ümber konstrueerida, muidugi riikliku kontrolli all. See krediitselts on ka väga tugevasti riikliku kontrolli all töötav laenuasutus, kes töötab laenusaaajate vastastikusel vastutusel. Maapangal on hoopis laiem kandepind. See iseenesest, et põllupank omalal juba lühikese aja jooksul krediitseltsidelt üle võttis mitu tuhat laenusaaajat, see juba näitab, et võistlus ei ole otstarbekohane. Ehk ütleme, milleks krediitselts hakkab hindamisi tegema, kui aasta pärast viiakse laen riikliku panega alla. See oleks tühi töö ja rahakulu, mis kodaniku maksuvõime arvel sünnib. (Vaheleühe.) Mis puutub sellesse väitesse, mis Riigivanem ette tõi, et siin on 5.000 laenusaaajat, kuidas nüüd riigipangast te krediiti neile annaksite, ja kust need 5.000 laenusaaajat praegu laenu saavad?

Härra Riigivanem ei tea mingeid allikaid nimetada, tema ütleb, allikate muretsemine on panga enese ülesanne, mingu ja otsigu. (Vaheleühe.) Härra Riigivanem ütles, et nendel on raske, nendel on laenu vaja ja nemad peavad laenu saama. (Vaheleühe.)

Vaheaeg kl. 19.01 min. — kl. 19.20 min.

Juhataja: Sõna on kõne jätkamiseks rkl. Penno'l. Rkl. Penno kõneleb rkl. Loosalu' kõneaja arvel.

R. Penno: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina enne vaheaega tegin üksikud märkused härra Riigivanema väidete peale. Kahjuks härra Riigivanem ka seekord majanduslikke põhjendusi selle seaduse vastuvõtuks muid ei toonud, kui näitas ainult seda, et veneaegses Krediitiseaduses oli sarnane meenus ette nähtud, mida valitsus praegu kavatab käsitada. Härra Riigivanem näitas ka selle peale, et need 5.000 laenusaaajat peaksid õigustatud olema krediitseltsi üle võtma, kuna enne see ülevõim mõisnikkude käes oli. Mina pean ainult üht märkima, et selle õiguse kohta ei taha ma sisult suuremalt vastu vaidlema hakata. Kuid ma tahan kaht arvu kõrvutada, et Riigikogu liikmetel selge oleks, kui suur see õigus protsentuaalselt on. Riik võlgneb kahele endisele krediitseltsile vastava seaduse põhjal 169 miljonit senti. Need väikemaaomanikud võlgnevad umbes 10 miljonit senti, see on ümmarguselt võetud. Üheltpoolt 169 miljonit senti, teiselt poolt 10 miljonit. Ja umbes samane vahekord oli ka varemalt, kui vaadata neid krediitkassa aruandeid. Ka enne ilmasõda olid laenusaaajateks peamiselt mõisnikud, ja selles osas härra Riigivanemal oli õigus, et laenusaaajana väikemaaajal oli teisejärgu tähtsus. Kuid minu arvates ei ole see sugugi oluline. Kui meie üldkomisjonis seda seadust arutasime, siis minu ja härra Juhkami poolt sai ettepanek tehtud, et selleks, et teatud kaalu anda sellele seadusele, selleks peaks nõudma, et vähemalt 1.000 neist 5.900 laenusaaajast peaks uue seltsi liikmeks astuma. See on $\frac{1}{6}$ ligikaudu. Kahjuks see ettepanek lükatati tagasi.

Härra Riigivanem kõneleb suure paatosega üle 5.000 laenusaaajast, kellele meie ei taha õigust anda oma panka organiseerida, mille ümber nad laenusaaajatena varem olnud. Need on ainult kahjuks sõnad, sellepärast et teod üldkomisjonis näitavad hoopis teist. Härra Riigivanema sõnade järele võib järeldada, et maksvate seaduste järgi on vaja ainult 40 mehel esitada sooviavaldus ja siis võib panga käima panna, ja et valitsusel olevat niisugune õigus väljaspool seaduseandlikku

võimu panka konstrueerida. (V a h e l h ü ü e.) Praegusel raskel ajal on õigustatud nõudmine, kiirendada lühiajaliste laenude korraldamist. (V a h e l h ü ü e.) Miks öeldakse nüüd, et tulge ja õiendage seda ise, mispärast valitsus peab seda tegema?

Nii ei saa ka praegune valitsus sellest küsimusest üle. Kui ta panga loob, siis peavad temal vastavad kavad olema, ja kui tal ei ole neid, siis ei ole ta õigustatud selle seadusega Riigikogu ette tulema.

Härra Riigivanem vastas küsimusele, missugused väljavaated on sel pangal, küsimusega, mis on 10 aasta pärast? Niiviisi ei või ometi kõnelda, sest homme või ülehomme antakse pangale põhikiri, ja ta hakkab tegutsema. (V a h e l h ü ü e d.) Väikelaenusaaajad jäävad vastutavaks terve panga tegevuse eest. (V a h e l h ü ü e.) Härra Riigivanem, Teie eksite põhjalikult. Kogu selle panga tegevuse eest vastutavad väikelaenusaaajad — nii on ka teie põhikirjas öeldud. (V a h e l h ü ü e.) Ma olen, härra Riigivanem, ka seda näidanud, et põhikirja järgi, kui ta sel kujul jääb, nagu teie poolt välja töötatud, on võimalik üksikutele vastutusest ära põigelda. (V a h e l h ü ü e.) Jah, härra Riigivanem, temale on võrdlemisi suured summad riigi poolt antud. (V a h e l h ü ü e.) Pika aja jooksul, aga kuidas mõtlete teie praegu seda tegutsema panna? Aga kuhu tahate teie pantlehed panna? (V a h e l h ü ü e.) Härra Riigivanem juhib mind sinna, et see on kõik juhatuse ülesanne, mis on valitsusel sellega tegemist, nagu ka komisjonis kõigile küsimustele on vastatud. Üldkomisjoni aruandja ütles siin Riigikogus: mispärast meie selle eest muretseme, see ei ole meie mure, küll valitsus teeb, ja kui valitsuselt küsime, siis Riigivanem ütleb, tulevane juhatuse teeb. (V a h e l h ü ü e.) Härra Riigivanem, meie oleme ometi ühe suurema ettevõtte loomise juures, ja siin on ka riik selles mõttes mängus, et ta on teatud ohvreid selle panga juures kandnud, ja see pank tegutseb ka edaspidi tähtsana pangana, temale antakse teatud suured eesõigused, ja kui Riigivanem ütleb, et kõik see küsimus on bluff, miks teie küsite, minge küsige tulevase panga juhatuse käest... (V a h e l h ü ü e.) § 1 punkt 7 kõneldakse, kuhu selts võib pantlehti mahutada. Seal öeldakse järgmist: „Seltsi pantlehti võib võtta vastu riigi valitsusasutistega tehtavate lepingute kui ka aktiisi- ja tollimaksu kindlustuseks Majandusministri loaga ning tema poolt nende turuhinna põhjal määratava hinna järgi; nendesse pantlehtedesse tohib mahutada ka vaestelaste ja seltside ning omavalitsuseasutuste kapitale.“ Täpselt samasugune määrus, nagu maapanga põhikirjas. Ma

küsin eelmisel koosolekul, kahjuks ei olnud härra Riigivanemat siin, kuhu riik tahab juhtida need summad, mille kohta on tähendatud § 1 punkt 7, et neid võib mahutada kahte asutusse, ja kumba asutust riik eelistama hakkab? Nähtavasti härra Riigivanem hakkab eelistama seda asutust, mille kohta temal endal ülevaadet ei ole, mille kohta on soovitatav pöörata tulevase määratava juhatuse poole. Lugupeetud Riigikogu liikmed, sealt meie andmeid ei saa. Kuid valitsus oma seletuskirjas, mida härra Riigivanem täna siin tagasi on võtnud, käis teisiti. Ma võin teile seletuskirja veel kord meelde tuletada. Siin öeldakse, et selle panga kaudu hakkab rahvusvaheline krediit tulema. See pidi olema ka valitsuse deklaratsiooni põhjal asutus, kelle kaudu rahvusvaheline agraarkrediit põllumajandust lühiajalistest laenudest pidi päästma. Siin aga öeldakse, et seda ei tule. Küsitakse, mis siis katki on, kui asutuse loome, kes omale ei suuda tarvilikku kandepinda luua? Minu arvates on palju katki ja eriti sellepärast, et ka selle asutuse juures, nagu ma juba varem tähendasin, peab riik vastutav olema. Vabariigi Valitsusel peavad olema andmed selle kohta, kas niisugune eraettevõtte saab tegutseda ja kas temal on väljavaated selleks, et põllumajanduse kasuks tööd saab teha või mitte. Mul igatahes Riigivanema seletusest mingit niisugust põhjendust, mis selle kasuks oleks kõnelenud, meelde ei jäänud. Ma kuulsin, et härra Riigivanem ühele vahelhüüdajale tähendas, — siin oli juttu mingist keerutamisest — et keerutage tema vastusele vastus valmis. Mina ei mõtlegi keerutada, vaid küsin otsekohe. Härra Riigivanem juhatas meid tulevase olemata juhatuse poole, kellelt peame vastust saama valitsuse asemel. (V a h e l h ü ü e.) Mis põhikapitali puutub, lugupeetud härra Riigivanem, siis pean värskendama Teie mälu, et Teie olete selle kapitali suhtes olnud omalajal teistsugusel arvamisel. (V a h e l h ü ü e.) Teie kõnelete oma 31. oktoobril 1922. a. esitatud seaduseelnõu seletuskirjas järgmist: „Eriti põhjendamist nõuab valitsuse osavõtmise pangast kapitaliga 100.000.000 marga suuruses. Eesti Maapanga suurt riiklikku tähtsust silmas pidades, peab valitsus kõik abinõud tarvitusele võtma, et selle ettevõtte rahanduslikku püsivust kindlustada ja tema pantkirjade realiseerimist hõlbustada. Vastastikuse vastutuse alusel asutatud pank, millel muud põhikapitali ei ole kui väljaantavatest laenudest kinnipeetavad summad ja võimalikud järelejäägid kahe endise panga likvideerimisest...“ Ma ütlen, härra Riigivanem, siin ei ole ette nähtud, et peale laenude võetakse teatavad summad selle põhikapitali täiendamise

seks. Praegune põhikiri seda ette ei näe, „...oleks rahanduslikust küljest äärmiselt nõrk ja suudaks vaevalt usaldust äratada isikute juures, kes oma kapitale tahaksid panga pantkirjadesse mahutada.“

(Koosolekut asub juhatama Esimees K. Einbund.)

See on härra rahaminister Vestel'i seisukoht, ja sellega on ühinenud Riigivanem Konstantin Päts. (V a h e l h ü ü e.) Selline on selle seaduse konstruktsioon. Teises Riigikogus on selle üle pikemad vaidlused olnud, rahaasjanduse komisjon on seda motiveerinud, ja see on uuesti läinud valitsusele seisukohavõtmiseks, ja valitsus tuleb uuesti sama seaduseelnõuga ja valitsus ühineb jälle rahaministri seisukohaga, kus öeldakse: „Kõige raskem maapanga ülesanne, mille peale rahaasjanduse komisjoni motiivides tähelepanu juhitakse, on kahtlemata turu leidmine väljaantavatele pantkirjadele. Selle ülesande täitmise juures peab riik esialgu pangale appi tulema kõigepealt kaudselt selle läbi, et ta nõuab mitmesuguste riigile antud deposiitide ja tagatiste paigutamist maapanga pantkirjadesse, aga ka otsekohele tuleks riigikassal pantkirjade realiseerimise juures maapangale abiks olla, kuna pantkirjade mahutamise eraturul võiks sündida ainult järk-järgult ja sel määral, mis nende kursi pidamist võimaldab.“ Lugupeetud härra Riigivanem, see ei olnud riiklik maapank, mida Teie siis asutada tahtsite, vaid siis oli Teie seisukoht, et see peab olema erakrediitasutus. Täpselt sama põhimõte kui siin. Ja ma leian, kui Teie siis võimalikuks pidasite laenusajate vastutuse sisseviimise, siis minu arvates, mis keelab Teile seda põhimõtet praegu valitsuse enamusel olles maapanga juures käsitada. Teie 1922. a. ütlesite pantkirjade realiseerimise kohta, et 10 aastat peab olema pantkirjade ainuõigus maapangal, muidu tekib võistlus. Nüüd ei ole see pank 10 aastat tegutseda saanud. Nagu teada, 1926. a. peale ta jalul on, ei ole ta üldse eraturule pääsenud. Ka need kartused, mis siis olid, on praegu täiel määral maksivad. Ma ütlen enam veel, nagu ma märkisin, praegune rahaturu seisukord on halvem kui siis, kui teie esitasite seaduse. Meie põllumajandus on praegu raskemas seisukorras... (V a h e l h ü ü e.) Miks ei olnud! Härra Riigivanem, Teie tahtsite need seltsid likvideerida ja uue maapanga luua. Ma hankisin Vabariigi Valitsuse kanteleist materjali... (V a h e l h ü ü e.) Teie ei taha neid asju, mis omal ajal olnud, ja mis ka nüüd paika peavad, enam kuulda, ja raske on ka neile vastu vaielda. (V a h e l h ü ü e.) Ma ütlen, et meie ei ole sugugi erakrediitasutuse vastu kõnele-

nud, vaid selle vastu, et meil Eestis tahtakse rohkem kui üks krediitasutus pikaajalise põllumajandusliku krediidi korraldamiseks asutada, mis meie oludes tarvilik ei ole, ja mis suuri kulusid kaasa toob. Härra Riigivanema esinemine peale selle, kui ta sõna võtnud, oli mitte majanduslikult selle küsimuse õigustamine, vaid õigustamise otsimine. Ega niiviisi suuremaid majanduslikke küsimusi — kuidas põllumajandust krediteerima peame — ei saa niiviisi lahendada. Kui teie saate tegutsema põllumajanduse finantseerimise suunas, siis peavad valitsusel omad kavad olema, kuidas ta seda teha tahab. Riigikogu oleks pidanud kaaluma valitsuse kavatsusi põllumajandusliku lühiajalise laenu raskuste kõrvaldamiseks, mis teravalt on ilmsiks tulnud. Seda, et teie viskate päästerõnga ja ütlete, siin on põhikiri, tehke nüüd ise, mis tahate, sedasi ei jõua kaugele. Teie jätate põhikirja järele kõik need võimalused sisse, et valitsus oma mõju saaks maksma panna pantkirjade ostmise juures. Kummale pangale tahate juhtida need summad, mis teie võimuses on, kas Eesti Maapangale või endisele Eestimaa mõisnikkude maakrediitseltsile? Kumba teie tahate, vähemalt öelge meile see selge sõnaga ära. (V a h e l h ü ü e.) Teie teate, härra Riigivanem, paremini, aga niisuguseid võimalusi, nagu Teie ütlete, absoluutselt mingeid ei ole. See on selge, et on ülearune § 1 punkt 7. Teine küsimus, mida ma puudutasin, on härra Riigivanema poolt vastamata jäetud, nimelt, kui võrt see kulutusi peale toob, kui võrt see pank majanduslikult ennast suudab ülal pidada. Ma näitasin üldkomisjonis, et praegune krediitselts kasutas ära kuni 16% väljasolevate laenude summast, ometi sellejuures aparaat oli palju lihtsam, märksa teistsugusem, kui see, mis nüüd ellu peab tekkima. Esimestel aastatel maapank oli sunnitud selle peale vaatamata, et tal oli kapitali, millest ta tulusid sai, kulutama ära 2% väljaantavatest laenudest oma ülalpidamise kuludeks. Nüüd, kus see pank välja andnud 7.700.000 krooni ehk 770.000.000 senti vanatalupidajaile, on pank jõudnud niikaugele, et ta kulud on läinud alla 1%, ja see on ta põhikirjas võimaldatud kodanikkudelt võtta. Selle põhikirja järgi aga tahame meie anda loodavale krediitseltsile ainult ½%-lise maksuvõtmise õiguse, mis oleks kulude katmiseks. No kuidas pank välja tuleb sellega esimestel aastatel, kust ta võtab need tulud, millega kulud katab, selle kohta ütleb Vabariigi Valitsus, et küsige seda juhatuselt. Meie näeme, et kui ka sellele krediitseltsile, kes 100 aastat tagasi asutati, otsekohe välja anti 500.000 kuldrubla, ja siis kummalegi 1 miljon — Liivimaa krediitseltsi ja

Eestimaale krediitseltsi eelkäijatele, — siis ma saan aru, on kohe operatsioonideks kapital olemas, on alus, ja on näha, et see mitte paberlikule alusele ei ole rajatud. Kui meie küsimise peale, kuidas see tegutsema saab, ütleb härra Riigivanem, pöörake juhatuse poole, siis minu arvates härra Riigivanem lihtsalt põikles kõrvale vastusest.

Aruandja A. Leps (fakt. märk.): Härra Penno ütles, et administratsiooni kulude lisamaksudest tuleb järeldada, et riik on kunagi Eestimaale mõisnikkude krediitseltsi liige olnud. Põhikirja § 23 näeb ette, et võib poole protsendi määral võtta administratsiooni kulusid. § 107 näeb ette, et üldkoosolek võib ekstraordinaarseid makse määrata, kui selle protsendiga välja ei tule. Seda on ka tehtud, panga esitajad on tõstnud seda protsenti. Siin on öeldud § 107-as: „въ силу обязательствъ, лежащихъ на членахъ Общества.“

§ 114 ütleb: „Недоразумѣнія, могущія встрѣтиться при исполненіи настоящаго устава, разрѣшаются по представленіямъ правленія Общества. Министромъ Финансовъ.“ Nii siis rahaminister lahendas selle küsimuse nii, et riigil tuleb administratsiooni kuludeks see kõrgem protsent maksta. Kas see otstarbekohane on, see küsimus ei puutu siia. Riik on siin laenusaaajana talitanud. Selle järele ei saa veel otsustada — kuigi riigile on mõisad üle läinud —, et riik oleks liige olnud krediitseltsis.

Teiseks tahaksin täiendada härra Penno ütelist. Ta ütleb, et talupoegade laenu olevat vähe, tema ütlemise järele — $\frac{1}{12}$. See ei ole aga mitte nii. Eestimaale mõisadel ja maakohetadel lasub võlgasid 12.870.508 kuldrubla, talude peal — 3.140.754 kuldrubla. Liivimaa mõisade peal — siin on kroonides — 131.011.—, talude peal — 46.345.— Suhteliselt on talupoegade võlga Eestimaal $\frac{1}{4}$, Liivimaal — $\frac{1}{8}$. Neid andmeid tahtsin täiendada.

K. Tonkman: Austatud Riigikogu liikmed! Kõigepealt pean tähendama, et niipea kui mingi põllumajanduse korraldamise küsimus, mis põllumehe lubab omavahel asju korraldada, päevakorraale kerkitab, siis pistavad koondusemehed ja tööerakond kohe kisama, ja kisa on nii, et hoiatage! Kui praegu seda küsimust vaadata ja pealt kuulata, siis peab küsima, mis siis õieti lõhki on kärisenud? Siin peetakse pikki kõnesid, aga mis siis katki on? Vabariigi Valitsuse poolt on esitatud seaduseelnõu, mis näeb ette, et antakse õigus nendele põllumeestele, kes omalajal mõisnikkude krediitkassast on saanud

laenu, omavahel kokku tulla ja pank uuesti organiseerida, — kui nad seda tahavad. Mis siis nüüd selles suurt hädaohtu on? Siin ei ole hädaohtu põllumeestele, siin pole hädaohtu riigile, millest siin nii pikalt kõneldakse. Ega ei ole sunduslik põllumeestele, kui nemad leiavad, et see kasulik ei ole, siis ei ole tarvis neil kokku tulla ja panka organiseerima hakata. (V a h e l h ü ü d e d.) See kipitab muidugi. Seda oli kuulda ja näha, kuidas üldkomisjonis see asi käib. See on põllumeeste omaabi korralduse küsimus. Muidugi olete teie selle vastu. Näeme seda ka teiste asjade juures, terve rida on niisuguseid asju olnud. Möödunud aastal olite teie viljatollide, nisutollide vastu, mäletame, kuidas oli lugu siis, kui maa-pank asutati. Teame väga hästi, missuguseid laulusid siis lauldi. Tulen hiljem nende juurde tagasi.

Edasi, siin on ette toodud ja näidata püütud, et 1922. a. esitati Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule seaduseelnõu, mis ette nägi Eestimaale mõisnikkude krediitseltsi likvideerimise küsimust ja ühtlasi sellega uue maapanga asutamist. Härra Kalbus põhjendas, et sel korral olid Vabariigi Valitsuse põhjendused niisugused, mis nüüd sellele seadusele risti vastu käivad, ma küsaksin, miks sel korral Riigikogu poolt vastu ei võetud see seaduseelnõu, ja miks seda ei tehtud? Sel korral ju Vabariigi Valitsus esitas Riigikogule seaduseelnõu, kuid Riigikogu ei võtnud seda vastu. See osa, mis puutub likvideerimisse ja uuesti konstrueerimisse, on püsinud tänaseni ja on Riigikogu käes praegu arutada. Alles 1926. a. pandi Riigikogu poolt maksma Eesti Maapanga põhikirja, ja meie teame väga hästi, kuidas maapanga asutamine 4—5 aastat pikale venis. Vaadake, see on väga huvitav omast kohast, ja ma püüdsin süveneda selle materjali sisse, mis Riigikogus alles on. Seda võib igaüks vaadata, kuidas krediitkassa käik on olnud algusest kuni siiani. (V a h e l h ü ü e.) Seal selgub nii mõndagi. Kuidas see 5 aasta jooksul on olnud, seda kõike ei ole võimalik siit ette tuua, aga mõne üksikasja võib siiski ette tuua. Kui anti seadus Riigikogusse, siis, nagu dokumentidest selgub, hakati kohe küsima seda, et kuidas jääb pantkirjadega, kuidas saab kaht pank ühte liita, ja kuidas saab riik selle uue maapanga põhikirja ühte sulatada vanaga. Kõiki neid küsimusi keerutati ja komisjonis tuldi otsusele, et ei saa vana krediitkassat ja uut maapanka ühendada, juriidiliselt ei olevat võimalik. Sel ajal, kui komisjonis seda küsimust pikalt ja laialt arutati, tulid uued Riigikogu valimised, ja kui uus Vabariigi Valitsus moodustati härra Pätsi juhatusel 1923. a.,

siis võeti seadus uuesti Riigikogust tagasi, ja anti jälle Riigikogusse; arutati teda jälle pikalt-laialt, kuni viimaks 1926. aastal võeti Eesti Maapanga põhikiri vastu.

Agaselle juures paistab ühtlasi silma neist dokumentidest, kui seda seadust rahaasjanduse komisjonis arutati, tõusis varanduse küsimus üles, kas peab seda Eesti riik omale saama, — sel korral arvati krediitkassas suure varandused olevat, — või peavad selle oma valitsemisele võtma need põllupidajad, kes sealt laenu saanud ja protsendid maksnud. Sel korral ütles sakslaste esindaja rahaasjanduse komisjonis, et kui kellelgi õigus on krediitkassa peale, siis on ainult talupidajatel see õigus. Nii oli lugu, ja nüüd, kus see küsimus Riigikogus arutusel, leiata teie, et neid õigusi ei tohi talupidajatele anda. Teie lahutate käsa. (V a h e l h ü ü e.) Mis puutub hooldamise küsimusse, siis on see hoopis teine küsimus, meil on praegu panga ümberkorraldamise küsimus päevakorral.

Nii selgub, et rahaasjanduse komisjon ei leidnud võimaliku olevat krediitkassat Eesti Maapangaks ümber korraldada, selleks olid omad põhjused. Üks neist põhjustest oli, et arvati, põllupidajad saavat sellest liiga suurt tulu. See paistab kõigest välja.

Siin öeldakse, et krediitkassa ei anna mitte midagi, et seal on puhas kahju. Öeldi ka, et see olevat üks uus pensioni koht, härra Kalbus'e kõnes vähemalt on öeldud, et tahetakse teatavaid inimesi krediitkassasse pensioni peale saata. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui aga tahetakse pensioni anda, siis peavad ometi ka varandused olema, millest pensioni maksta. (V a h e l h ü ü d e d.) Mis te tahate siis teada saada? Teil, härra Penno, ei ole sellega pistmist, vaid nendel krediitkassa võlgnikkudel, kelle raha sinna sisse pandud. (V a h e l h ü ü d e d.) Jah, mina olen sinna maksnud, aga Teie ei ole pennigi sinna maksnud. (V a h e l h ü ü e.) Kui opositsioon tahab järjekindel olla ja leiab omale ühe aluse, siis oleks see arusaaday, kui öeldaks, et seal ei ole varandusi. Teie ütlete aga kaht moodi, ütlete, et on suure varandused, ja siis jälle, et seal ei ole varandusi. Teie ei ole omas kindlad. (V a h e l h ü ü e.) Ma olen esimene liige seal. Niipea, kui põhikiri vastu võetakse, astun kohe liikmeks. Minul on kahe koha peal krediitkassa võlga. (V a h e l h ü ü e.) Ma olen esimene mees, kes sinna liikmeks astub.

Siin paistab vaenulikkus põllupidajate vastu. Teie olete põllupidajate vastu vaenulikud ja ei salli, et põllumehed võiksid ümber korraldada krediitkassa. (V a h e l h ü ü e.) Ma leian, et see on otsekohene ülekohus, kui tahetakse keelata põllumees-

tele, et neil ei oleks õigust panka uuesti organiseerida. Tõsi — meil on terve rida panku, mis on asutatud, kuid ühegi panga põhikirja registreerimise juures ei ole küsimust üles tõstetud, kust võetakse kapital, millega opereerima hakatakse. Meil on palju aktsiapanku ja osühisusi, kelle põhikirjas ette nähakse, kuidas põhikapital kokku kogutakse. Teil, koondus, on ju Suureturu ääres põllupidajate pank, kui te seda registreerisite, kas siis ka küsisite, palju tal põhikapitali on. (V a h e l h ü ü e.) Härra Kask, see on iseküsimus. Härra Riigivanem ütles siin väga selgelt, mis on selle panga põhimõte ja kuidas kapitali saadakse. Teie mõtlete midagi muud, aga mitte seda panka, mis praegu arutamisel. See küsimus peaks juba iseenesest selge olema. Meil on praegu igas külas ühis pangad olemas, aga seda ei küsita, mispärast neid asutatakse, aga nüüd, kui põllupidajatele tahetakse uus maapank luua, siis ollakse otsekohe vastu. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, härra Penno, on ju palju panku Tallinnas olemas, mispärast teie siis veel ühe juurde asutasite? (V a h e l h ü ü e.) Põllupidajad on laenudega hädas, need inimesed, kes sellele pangale omalajal on raha maksnud, — ei saa keelduda nende õigusi jalule seadmast. Teie ei ole pennigi, härra Kask, maksnud, mispärast Teie selle eest muretsete! (V a h e l h ü ü e.) Siin paistab selgesti välja, et põhjuseks on see, et põllumehed võivad jälle üheskoos midagi ette võtta, loodavad oma rahaasja korraldada, ja sellele olete vastu. See peegeldub täielikult. Kui ütlete, et milleks uut panka vaja, — meil on maapank olema, — siis selle kohta pean ütleva, et rahaasjanduse komisjoniski ütlesid põllumeeste esindajad ja ka aruandja A. Jürman, et Eesti Maapanga põhikiri on puudulik. Eesti Maapank ei ole neid lootusi täitnud, mis tema peale pandi, ja oma põhikirja põhjal tema ei saagi neid täita, vaid põhikiri tuleks täielikult muuta. (V a h e l h ü ü e.) Nüüd ütlete — muudame, aga kui hakkame muutma, siis lähevad meie arvamisest lahu. Eesti Maapangal on suur maja ametnike täis, muud midagi. Niipalju ametnikke, kui Eesti Maapangas, ei ole kusagil. See on päris tõsi, mis üks talumees ütles, et tema olevat 1½ aastat käinud maapanga vahet, kuid laenu ei ole saanud. Tema ütles: ennem läheb kaamel läbi nõelasilma, kui maapangast laenu saab. Nüüd ütlete, see on põllupidajate pank, kust põllumehed saavad oma laenuja rahavajadust täita. (V a h e l h ü ü e.) See on riigi pank. Mina küsin, kas põllumajanduslike laenude korraldamine peab jääma ainult riigi monopoliks, kas põllumehed ise ei või oma panka korraldada ja krediitkassat ümber korraldada.

Minu arvamise järele ei võiks selleks takistusi olla. Kuid siis on põrgu lahti, kui seda tehakse, öeldakse, nüüd asutatakse uus maapank ja nüüd hakatakse võistleva. Lühiajalisest laenuasutusest võib põllumees laenu võtta, aga kui asutavad pikaajalise krediitkassa, siis seda enam ei või. Mu härrad, ega meie oma põllumajanduse laenude korraldamatusega enam edasi minna ei või. (V a h e l h ü ü e.) Teie laotate käsi, aga krediitkassa ümberkorraldamine on üks lahendamise tee. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, ega Teile ei saa küsimust selgeks teha, kui see Teie enesele selge ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Täiesti loomulik. Aga see on ka üks neist võimalustest, kus põllumehed võivad endid organiseerida krediitasutuse ümber.

Kui vaatame natukene põllumajanduse krediteerimise küsimuse peale, kui härra Penno tõi ette, et põllumehed on maapangast laenu saanud... (V a h e l h ü ü e.) Asunikud kokku, aga ütleme vanatalusid oli seal arvatavasti üle 4.000. (V a h e l h ü ü e.) Ei, kuulge, härra Penno, ärge segage seda küsimust, see asi on natukene teisiti. Vaadake, vanatalusid Teie oma andmete järgi, mina ei ole neid kontrollinud, oli 1. aprillil 1931 olnud 4.900 talu, kes maapangast laenu saanud. Aga Teie jätsite ütle mata, kuipalju üldse talusid olemas. Kui väikese protsendi teeb see üldiselt vanatalude arvust välja, kes maapangast laenu saanud. (V a h e l h ü ü e.) Teie küsimus on niisugune küsimus, millele Teie isegi vastata ei oska, mis Teie eneselegi ei ole selge. Kas siis kõik peavad pankrotti minema, härra Juhkam? Just lühiajaliste laenude pärast lähevad talud pankrotti. Ma küsin, kas siis kõik talud peavad pankrotti minema? (V a h e l h ü ü e.) Ma ei ole Teid seganud, laske ma räägin oma mõtted välja ja siis tulge siia ja vastake. Härra Penno ütles, et 4.900 talu saanud maapangast laenu, kuid see on niivõrt väike arv üldisest meie talude arvust. Kui võtame üldise põllumajanduse laenukoormatuse ja võrdleme selle laenukoormatusega, mis maapanga poolt laenu saadud, siis näeme, et lõpmatu suur vahe on. Tegelikult näitab see, et riigi poolt ülalpeetav Eesti Maapank ei suuda meie põllumajanduse krediteerimist täiel määral oma peale võtta ja seda ülesannet täita. (V a h e l h ü ü e.) Rahapuudus ja palju muud. (V a h e l h ü ü e.) Riigil ei ole niipalju raha anda. Ja kui teie poolt ei taheta lubada, et põllumehed oma rahaasju ise hakkavad korraldama, siis ütlete Teie, et seda ei või lubada. Vaadake, need kaks asja ei mahu ühte raami. (V a h e l h ü ü e.) — J u h a t a j a koputab haamriga.) Härra Penno ütles, et vanad põllumehed on saanud laenu maapangast 7.700.000 krooni Teie oma and-

mete järgi. Kui selle jagame 4.900 talule, siis langeb iga talu peale 1.571 krooni, ehk ümmarguselt 150.000 senti. Nii näeme, et see laenukoormatus, mis maapanga poolt taludele antud, ei ole kuigi suur, sest põhikiri ütleb, et antakse laenu 40% panga poolt hinnatud väärtusest, see on koguni väike summa. (V a h e l h ü ü e.) See on eriotstarbeks ette nähtud. Maapanga põhikirja § 21 p. 1 ütleb, et „annab iseseisvaid majapidamisi moodustavate põllumajandusliikude kinnisvarade kindlustusel laenusid kuni 40% panga hindamisest, ilma et laenu otstarve laenuvõtja poolt näidataks.“ Ja punkt 2 ütleb, et „laenusid samasugusel kindlustusel elumajade ja teiste majapidamises tarvilikkude hoonete ehitamiseks, samuti maaparandustööde ja muude panditava maa-ala väärtuse tõstmiseks panga poolt tarvilikuks tunnustatud tööde läbiviimiseks. Niisugused laenud antakse ehituste ja tööde peale ettenähtud tegelikudele kuludele vastaval määral, kuid erandita mitte üle 60% kinnisvara hinnatud väärtusest“. Aga panga hindamised on lõpmata madalad. Kui teie vaatate statistilisi andmeid, siis näete, et meie talude võlgade koormatused on palju suuremad. Ma ei taha öelda seda, et meie talud peaksid alatasa laenama, aga ümberpöörduvalt, praeguse majandusliku kriisi ajal, kus alatasa põllumajanduse saaduste hinnad langevad, ei ole võimalik põllumeestel oma laenu ära maksta, vaid see oleks suur õnn, kui nad saaksid lühiajalised laenud pikaajalisteks muuta, et oksjonihamer kaela ei tuleks. (V a h e l h ü ü e.) No teie „Rahvalehe“ järele võib see asi teisiti olla. Siis edasi, härra Penno ütles, asundusetalusid oli kreposteeritud 9. maiks s. a. 10.034, ütleme ümmarguselt 10.000, ja neile oli 10.000.000 kr. laenu antud, seega talu peale ümmarguselt 1.000 krooni, mis asundusetalu kohta suur summa. Selle jättis härra Penno ütle mata, kas see on maapanga poolt väljaantud laenu või nendest krediitidest, mis Põllutöoministeeriumi poolt... (V a h e l h ü ü e.) riiklikkude ja põllumajandusliikude laenude ja ostuvõlgade osakond välja andnud, mis nüüd maapanga juurde üle viidud, see on olulise tähtsusega küsimus. Ühed on need laenud, mis kreposteeritud taludele, kus väärtus suur ja 40% laenu antud. Teised on asundusetalud, kes riiklikkude põllumajandusliikude ostuvõlgade osakonnast on laenu saanud, ja jäävad selle osakonna alla. Neid kaht laenuliiki ei tohi ära segada, see muudab pildi. Üks on riigi laenu ja on eelarve korras antud. Meie riikliku põllumajandusliku laenu osakond on olemas, seda ei saa maapanga rahasummadega ära segada. Sellest saan aru, et maapank on suutnud selle aja jooksul, mis ta teotse nud, kõigest 4.900 talule laenu välja anda.

Nii on asi, härra Penno. Teine osa on riiklik laenufond, mis riigi eelarve korras antud, ja ei kuulu maapanga laenude hulka. See on erifond. See on öeldud otsekohe Eesti Maapanga põhikirja § 104-das, mis näeb ette kõik need moodused, kuidas nendega toimetada. Muu hulgas ütleb maapanga põhikirja § 105, et „pank ei vastuta vastavate eriseaduste ja määruste põhjal antud või edaspidi osakonna poolt antavate laenude eest“. Ja vaadake, kui meie need laenud ära võtame, siis maapanga tegevus on nii väike, et ei saa mingit mõju avaldada meie põllumajanduse laenukrediteerimisele. See on see kurbloomus, mis praegu olemas. (V a h e l h ü ü e.) Mispärast see nii on? Vaadake, härra Zimmermann, kes istub praegu Teie seljataga, oli hulk aega Majanduseministriks, küsige tema käest. (V a h e l h ü ü e.) See on hoopis teine asi, — ma näitasin, et maapanga tegevus on niivõrt väike olnud, et ta ei ole suutnud täita kõiki neid ülesandeid, mis tema peale pandud. Aga veel rohkem, kui nüüd härra Penno arvab, et maapanga tegevus on niivõrt suur ja edurikas olnud, et talle võistlejat mingil tingimusel ei või olla, kuidas tahate siis põllumajandust krediteerida? Ja teiselt poolt, kui inimene läheb sealt laenu saama, siis on sealt niivõrt raske laenu saada, et ta talu kümme korda on enne ära müüdnud, kui ta lõpuks laenu kätte saab. Ma arvan, et meil on erilisel tarvilik uus agraarpank ellu kutsuda, kust kaudu võime eraviisil hakata põllumajandust krediteerima. (V a h e l h ü ü e.)

Mis puutub maapangasse, siis maapanga pantkirju ei lasta turule, need on Eesti Panga portfellis. (V a h e l h ü ü e.) Mispärast, seda küsige maapanga esimehe härra Lehtman'i käest. Tema võiks Teile ühe ettelugemise pidada, kui see Teile selge ei ole. Mina konstateerin tõsiasja, et maapanga pantlehti ei lasta turule, ja sellepärast ei ole võimalik maapanga pantkirju kuskilt osta. (V a h e l h ü ü e.) Minu teadmise järele küll. (V a h e l h ü ü e.) Kurss, — noojah, seal ongi see asi. (V a h e l h ü ü e.) Ärge sellest siis nii suurt hirmu tundke, minu teadmisel ei ole Teie seotud selle uue krediitasutusega, ja mina ega teised pole Teid oma volinikuks palganud, seepärast ärge muretsege. (V a h e l h ü ü e.) Rohkem nina-pidivedajaid ei ole olnud, kui Teie olete olnud. (V a h e l h ü ü e.) Olge lahked, öelge, aga mis härra Penno siis tuleb rääkima? Teie rääkisite puhtjuriidilist külge, sellest mina ei kõnele, mina räägin puhtmajanduslikku külge.

Nüüd edasi. Härra Penno ütleb, vaadake, missugune suur ülesanne maapangal on. Kinnitamata on tervelt 21.587 asundusetalu ja 31 miljonit krooni on seal

raha, mis nendele välja antud. Need on laenud, mis ümber korraldati. See teeb 1.500 krooni ümmarguselt ühe talu kohta. Meie ei saa kuidagi neid maapanga alla viia, sest maapanga põhikiri on kahes osas, üks on maapank ise, mis näeb ette, kuidas laenud antakse, ja teine on riiklikkude laenude osakond. Teie räägite kogu aeg osakonnast, mitte maapangast kui niisugusest, ja selles see asi seisabki, et teie need kaks asja ära segate.

Mis puutub põllumajanduse krediidioludesse, siis peaks igale Riigikogu liikmele selge olema, et need on äärmiselt halvad, halvemad, kui neid ette kujutada suudame. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui see õige on, siis on käesolev seadus üks osa sellest suurest lahendamise probleemist, mis seda küsimust aitab lahendada. (V a h e l h ü ü e.) Olge lahke, näidake. Kui teie ridadest hüüti vahele ja öeldi, kuidas mina olevat rusikaga laua peale löönud ja öelnud teie ministrile, et kõige enne tulevat põllumajandusliikkude laenude küsimus otsustada, siis... (V a h e l h ü ü d e d.) Mina räägin teie sõnade järgi, kui teie ütlete, et teie olete need õiged põllumeeste esindajad, siis mina pean ütleva, meie seda ei ütle, meie arvates teie esindate kedagi muud kui põllumehi, kaitsete kedagi muud kui põllumeest. Kui teie need oleksite, kelleks endid ise peate, miks teie siis ei korraldanud põllumajanduse laenusid? Teil oli võimalusi neid korraldada, Majanduseminister oli teie ridadest, miks teie siis ei viinud läbi? (V a h e l h ü ü d e d.) Meie oleme laenude korralduse vastu olnud! No ärge tulge rääkima niisugust asja, et meie vastu oleme olnud. Just ümberpöörduvalt, teie minister oli see, kes 10 miljonit senti andis alevitele ehituselaenuks, mida siin tagantjärele Riigikogus pikalt ja laialt õiendati. Põllumeestele aga ei antud mitte midagi. Toon seda ainult näiteks.

Kui nüüd põllumajanduse raskete krediidiolude juurde tagasi tulla, siis ei saa praegust olukorda kuidagi õigeks pidada, kui ka ei tahaks seda olukorda vaadelda põllumeeste seisukohalt, vaid riiklikust seisukohast ei saa praegust seisukorda õigeks pidada sellepärast, et siin valitseb riiklik hädaoht. Kas arvate, et see meie majandusele hea on, kui talu talu järele oksjonihaaMRI alla langeb. Mul oli ühe juhtiva koonduse tegelasega, kelle nime ma praegu ette tuua ei taha, läinud aastal umbes samal ajal jutt, ja mina juhtisin tema tähelepanu selle peale, milline hädaoht meil valitseb, et talud lähevad haMRI alla. Ja kas teate, kui külma rahuga see mees ütles, et mis sellest, ega see varandus riigist ära ei kao, ta läheb ainult ühe omaniku käest teise kätte. Riik ei ole midagi kaotanud, koht jääb alles, loomad

jäävad alles, põllud jäävad, omanikud vahetuvad ainult. Aga mina kui kodanliselt mõtlev inimene ei saa selle põhimõttega nõus olla. Kui see varandus ka siia jääb, on need inimesed, kes seal koha peal olid, kerjusteks saanud, ja teiseks, kas teie arvate, kas need juhuslikud inimesed, kes kohad ära ostavad, talusid ka korralikult peavad? Mulle kõneldi ühest Viljandi linna mehest, kes olevat Viljandi ümbruses 10 talu ära ostnud ja lubab veel osta ja ütleb, jätan nad sinna paika, küll nad ükskord hinda maksavad. — kas need juhuslikud inimesed talu siis nii korralikult pidada oskavad ja nii intensiivselt tööd teevad ja produktsiooni tõstavad kui endised pidajad? On andmed selle kohta, et nende talude, mis teiste omanikkude kätte lähevad, produktsioon langeb. Ja ometi meie rahvamajanduse põhimõte on see, et meie peame suutma oma produktsiooni tõsta, et sellega ka rahvamajandust tõsta. (V a h e l h ü ü e.) Just tingimata, härra Kuris, kui krediidiolud on korraldatud. Mida soodsamalt krediidiolud on korraldatud, seda rohkem tõuseb produktsioon. See peaks selge olema, ja kui Teile see küsimus selge ei ole, siis ei maksa Teiega üldse vaielda.

Kui vaadata veel meie talude praegust rasket rahanduslikku seisukorda, siis selgub, et taludes raha igapäevaga jääb vähemaks. Ta jääb vähemaks kahesugustel põhjustel. Esiteks, et produktide hinnad, mida põllumehed müüvad, langevad, ja teiseks, maksud selle vastu pole langenud, ja kolmandaks need laenuprotsendid, kui taludes laenu on, seisavad ikka teatud kõrgusel ja ei ole langenud. Ja see viib meid äärmiselt raskustesse. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui need küsimused päevakorral on, siis räägime sellest edasi. Ühekorraga mitmest asjast ei saa rääkida. Meie näeme, et olud on taludes äärmiselt rasked. Oleks suur samm edasi, kui meie saaksime niikaugemale, et põllumajanduse tagurpidiminek seisma jääks.

Edasi juhiti tähelepanu sellele, et olevat suur hädadoht, vaestelaste rahasid tahetakse panna krediitkassasse. Öeldakse, kujutage ette, et vaestelaste varandust tahetakse läbi lüüa. Sellest kirjutab ka meie ajakirjandus pikemalt. Ma usun aga, et need kirjutajad ja rääkijad ei mõtle seda, mida nad kirjutavad ja räägivad. Kui laen antakse maa peale välja, siis on see kindlate obligatsioonide vastu, millele reaalne väärtus. Kui aga raha tahetakse maa peale laenuks anda, siis ei ole hädadohtu. (V a h e l h ü ü e.) Nii et see väide ei pea kuidagi viisi paika ja see on niioelda, kõige inetum võte, millega krediitkassa ümberkorraldamise küsimuse juures tahetakse rahva hinge istutada arvamist, et praeguses valitsuse koalitsioonis

on teatud hulk inimesi, kes tahavad vaestelaste rahasid ära raisata. (V a h e l h ü ü e.) See on kõige kindlam koht. (V a h e l h ü ü e.) Ma seletasin juba, et kui laen antakse maa peale, siis on see kindel laen... (V a h e l h ü ü e.) Iseasi on, kui tahetakse meie põllumajandust õonestada niiviisi, et taludel ei ole väärtust, ja et talud niikaugemale lähevad, et neid võlgu, mis olemas ja tulevikus tehakse, et neid ei suudeta enam katta. Siis öelge, et meie programm on niisugune, meie tahame, et talumajandus peab allamäge minema, et meie taludel enam mingit väärtust ei ole. Ma ütlen, see on kõige kindlam pank, kuhu võib vaestelaste rahasid paigutada, kust antakse seda maaomanikkudele laenuks välja. Kui siin härra Kask käsi lahutada des välja läheb, siis võivad siin küll teised põhjused olla, aga mitte see, et pank vaestelaste rahade jaoks küllalt kindel ei ole. Siin võib-olla on tagamõte, tahetakse põllumajanduse kultuurile vilistada ja korralagedust edasi kesta lasta.

Kui härra Penno küsis, kust raha saada, siis ma küsiks in Teilt, härra Penno, kas keegi küsis, kui Teie koha saite, mis Teie temaga teete? Teie olite kutse poolest kooliõpetaja, saite koha ja hakkasite seda pidama. Ja nüüd korruga Teil on küsimused nii segi visatud, et Teie ei saa aru, kuidasviisi raha saada. Härra Riigivanem ütles selgel sõnal, kuidas raha saadakse. Ma ei taha seda küsimust enam puudutada, ja kui Teie oleksite seda tähelepanelikult kuulanud, siis võiks küll uskuda ja loota tohtida, et Teie enam niisuguseid vildakaid põhimõtteid ei avaldaks. (V a h e l h ü ü e.) Palju temal kapitali on, sellest on juba aruandja rääkinud. Sellest küsimusest kuulsin mina üldkomisjonis, niipalju kui mina sellest pealtkuulajana osa võtsin. Ja kuidas tulevikus raha saada — seletas härra Riigivanem.

Lõpetades oma kõne pean ütlema, et see samm, mis praegune valitsus on teinud endise Eestimaa mõisnikkude krediitkassa ümberkorraldamise asjus, on põllumeestele täiesti vastuvõetav ja tervitatav, et oleme kord niikaugemale jõudnud, et see küsimus on jõudnud Riigikokku, ja kui see Riigikogus vastu võetakse, siis põllumehed võiksid hakata omal algatusel laenuasju korraldama. Kriipsutan veel kord alla, et need lootused, mis põllumehed omal ajal suure hallooga panid Eesti Maapanga peale, ei ole täitunud. Seepärast jääb üle teine võimalus — omaabi peale loota, kus põllumehed ise hakkavad korraldama omal jõul oma laenuasju, sest teist teed ei jää üle. Riigikogu teeb väga hästi, kui õige kiirelt selle seaduseelnõu vastu võtab, et seda küsimust saaks hakata lahendama.

M. J u h k a m : Härrad Riigikogu liikmed! Ma ei mõtle kuigi pikalt peatuda härra Tonkman'i kõne juures ja seda seepärast, et ükskõik, kuipalju meie härra Tonkman'iga ei vaidleks, see kuigi suuri tulemusi ei annaks. Seepärast et kui härra Tonkman, peale kõige selle, mis siin seaduseelnõu arvustajate poolt ette on toodud, ikka veel kinnitab korduvalt, et see pank on just õige koht, kuhu vaestelaste rahad paigutada tulevad, siis on meie seisukohad nii lahkuminevad, et siin mingi mõttevahetus meid üksteisele lähemale ei vii. Härra Tonkman refereeris, mis 1922. a. selle seaduseelnõu puhul kõneldi komisjonis ja Riigikogus. Kuid mina ei tea, kui täpselt ta seda tegi, seepärast et andmed selle kohta, mis komisjonis eelnõu kohta siis kõneldi, on väga katkelised. Neid peaaegu ei ole olemas. Riigikogus arutati eelnõu ka väga pealiskaudselt, ja valitsus võttis selle tagasi. Kui hästi härra Tonkman selleaegseid asju mäletab ja kui täpselt ta neid edasi suudab anda, selle üle ei hakka mina vaidlema. Siis seletas härra Tonkman, et kõik, kes seda eelnõu arvustavad, on panga vastased, on ka põllumeeste vastased, ja soovivad põllumeestele halba. (V a h e l h ü ü e.) Seda juttu olete Teie, härra Tonkman, rääkinud 1.001 korda, seda Teie räägite veel kaua ja selle üle Teiega vaidlema hakata ei tasu vaeva. Kas Teie seda räägite ükskord rohkem või vähem, sellel ei ole mingit olulist tähtsust. Üks osa aga Teie kõnest, nimelt hinnang maapangale, oli eriti halb, see oli puha panga mahategemine. (V a h e l h ü ü e.) Teie ütlesite, et maapank ei ole muud kui üks ametnikkude kari, ja kasu ei ole sellest kellelgi. (V a h e l h ü ü e.) Ja kui Teie seda kõnelesite suurema koalitsioonirühma esindajana, siis — kardan ma — võetakse seda tõsiselt. (V a h e l h ü ü e.) Seda kurvem, kui härra Tonkman on nanga nõukogu liige. (V a h e l h ü ü e.) Härra Tonkman, mina pean üles tunnistama, et ma hüüdsin Teie kõne ajal ühe korra vahele ja mul ei ole selle vastu midagi, kui Teie mulle mu eksimuse viievõi kümnekordselt tasute. Aga kui Teie liiga sagedasti vahele hüüate, siis on veidi raske kõnelda. Mina konstateerin seda äärmiselt halba hinnangut, mis Teie andsite maapangale. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei kõnelegi sellest, et valitsus oleks võinud siin midagi muuta. Temal on ka maapanga kohta midagi öelda, ja tema oleks võinud midagi teha. Seda esiteks. Kui räägitakse, et meie tahame maapanga pantkirjadega rahvusvahelisele rahaturule minna, siis pärast tänast härra Tonkman'i kõnet on see vist raskem, kui oli enne. (V a h e l h ü ü e.)

Siis heitsite Teie maapangale ette, et

maapank annab laenu ainult 40% talude hinnatud väärtusest ja ainult üksikudel juhtudel 60%. Aga Teie ei öelnud, mitu protsenti uus pank hakkab andma, kas 100 või 150%. (V a h e l h ü ü e.)

Siis veel üks asi härra Tonkman'i kõnes, mille juures lühidalt peatun. See on etteheide meie rühmale, et meie olevat olnud läinud aastal teravilja kaitse vastu. Ma tuletan härra Tonkman'ile meelde, et mõni kuu tagasi pidas härra Tonkman siit kateedriilt sooja kõne, kus ta muu seas ütles, et eelmisel Riigivanemal on suured teened, et Teravilja kaitseeadus läbi läks ja põllumehed kaitse said. (V a h e l h ü ü e.) Ma olin siis, kui Teravilja kaitseeadust arutati, rahaasjanduse komisjonis, seal niisama rakkes nagu nüüd üldkomisjonis, ja ma oma teada kaitsesin nagu oskasin, valitsuse eelnõu kõik see aeg. (V a h e l h ü ü e.)

Nüüd vast härrad Riigikogu liikmed lubavad, et ma tulen härra Riigivanema kõne juurde. Vähemalt üht oleme kätte saanud — nimelt, et valitsuse juht esines siin seisukohtadega, mida ootasime üldkomisjonis asjata. Mul ei maksa meelde tuletada, kui raske oli seal eelnõu arutamine. Igale küsimusele järgnes vastus: see on valitsuse asi, meie rahandust ei juhi, vaid seda teeb valitsus. Ja kui kõneldi üldkomisjonis, et seaduseelnõu peab arutama rahaasjanduse komisjon, siis rõhutas aruandja korduvalt, et siin ei ole mingi rahaseadusega tegemist, järelikult ei ole vajadust, et eelnõu arutaks rahaasjanduse komisjon. Peale Riigivanema kõnet oleme lõpuks sellelt seisukohalt natukene edasi nihkunud. Härra Riigivanem ei eita, et uue panga asutamine on finantsküsimus. Seda esiteks. Teiseks — kui aruandja vahet pidamata juhatas meid valitsuse juurde, siis oleme vähemalt sammu edasi saanud. Riigivanem ütles, minge tulevase maapanga juhatuse juurde. Härra Riigivanem ühes oma hiljutises kõnes ütles muu seas: kas teie mõtlete, kui ma tahan ilusat kõnet pidada, kas ma seda ei oska? Mina ei ole selles kunagi kahelnud. (V a h e l h ü ü e.) Ma kuulan Teid, härra Riigivanem, alati suure heameelega. Kahtlemata olete Teie üks paremaid kõnelejaid Riigikogus. Teie ilustasite ka oma tänast kõnet kõigiti. Aga kui nende ilustuste juurest asuda kõne sisu juurde, siis on vastasrinna arvamine ja hinnang veistsugune.

Muu seas, härra Riigivanem, üks huvitav moment Teie kõnes oli ka meie rahvusliku sõjaväe asutamine. Siis olivat „targad“ mehed, kahekordsetes jutu-märkides ka selle vastu olnud, ja tulgu need targad mehed nüüd ja õelgu, et nad olid vastu. Aga need targad mehed, niipalju kui neid on veel elus, võiksid öelda

ka täna sedasama, mis nad ütlesid siis. Rahvusliku väeosa asutamise küsimus kerkis üles, niipalju kui mina mäletan, 1915. aasta sügisepoole suvet, ja sellest oli vist praegu jutt. (V a h e l h ü ü e.) Ma mäletan üht koosolekut Tallinna raekojas, kus öieti kõik olid selle vastu. Ja mispärast? Sellepärast, et siis meil taheti oma väeosadega demonstreerida tsaarile riigitruidust. (V a h e l h ü ü e.) Taheti näidata, et meil ei ole mingeid separatistlikke kalduvusi. Muidugi toodi ette ka teisi väiteid, aga avalikult peajasjalikult seda. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a : Kõneleja, härra Juhkam, paluksin selle aine juurest tõmbuda tagasi ja mitte kaua viibida selle juures, vaid piirduda nende väidetega, mida härra Riigivanem puudutas.

M. J u h k a m : Mul ei ole mingit tahet selle küsimuse juures vaielda, aga faktilise õiendusena tahaksin öelda, kuidas see asi tõeliselt oli. Vastased olid palju raskemas seisukorras, kui pooldajad, sest esimesed ei saanud üldse oma väiteid avalikult ette tuua. (V a h e l h ü ü e.)

1915. a. oldi rahvuslike väeosa asutamise vastu sellepärast, et nähti ette, et siis suur hulk meie rahvapoegi oleks asjata puruks raiutud. Nii sündis ühes naaberriigis, ja hiljem läksid nende veristatud polgud enamlisteks. (V a h e l h ü ü e.) 1917. a. pooldasid aga väeosa asutamist kõik peale enamlaste.

Härra Riigivanem mäletab muidugi, et ka landesvääri sõja alguses oli kaks vaadet. Ühed ütlesid, et peab otsekohe tulle minema, teiste arvamine oli veidi teistsugune. Pärast selgus, et rohkem õigust oli esimestel. (V a h e l h ü ü e.)

Nüüd pean tulema härra Riigivanema väga huvitavate finantspoliitiliste väidete juurde. Vastasrind nõudis komisjonis ja siin, et katsutaks anda ligikaudugi mõisnikkude krediitsetsi bilansi analüüs, hinnang, mis see bilanss väärt on. Komisjonis ütles aruandja kui ka valitsuse esindaja, et see pole meie asi. Pandagu tähele: ei ole ka valitsuse asi. Nii jäi see küsimus lahtiseks, ja siin ei ole kuni tänaseni kaugemale jõutud. Nüüd on vastasrinnale etteheiteid tehtud, et tema ei ole järjekindel: kord ütlete, et seal on palju raha, 70—80 miljonit, siis — et ei ole sugugi või peaaegu sugugi. Kui kellelegi etteheiteid teha, siis tuleb eelnõu autoritel ja kaitsjatel kõigepealt enestele etteheiteid teha. Alguses öeldi ja püüti vastasrinda uskuma panna, et asi olevat 70—80 miljonit väärt. Seda räägiti korduvalt ja öeldi, ega see palju ei ole, kui 70—80 miljonit niiöelda hambarahaks või põhikapitaliks antakse. (V a h e l

h ü ü e.) See on õige. (V a h e l h ü ü e.) See oli ammu enne bilansi esitamist. Bilanssi nõuti üldkomisjonis korduvalt, ja korduvate pealekäämistest tõttu anti see viimaks. Mis ime siis, kui vastasrind seda 70—80-miljonilist juttu uskuma hakkas niikaua, kui see jutt uskumismäärne oli. Nüüd ütleb härra Riigivanem, et põhikapitali agraarpangas vaja ei olegi, vaja on ainult, et laenu tahtjad kokku tulevad ja annavad välja panga pantkirjad. Puhtvormiliselt on ju lugu muidugi nii, et maapangast ei saa laenu teisiti, kui antakse pantkirjad, ja need tulevad ära müüa. Aga kui tulla asja juurde sisuliselt, siis see härra Riigivanema teooria küsimust küll põrmugi ei lahenda. Siin on siiski veel teisi asjaolusid. Kõigepealt peab olema krediitvõimalus ja krediitiusaldus. Ja kui neid ei ole, siis ei aita pantkirjad mitte kui midagi. (V a h e l h ü ü e.) Ma katsun seda kohe tõendada. Kui Teie, härra Riigivanem, oleksite seda juttu ajanud 1913.—1914. a., enne ilma sõda, kus nii Eesti kui ka teised maad olid raha täis, nii et raha turgu otsis, ja meie saatsime palju ja palju miljoneid Venemaale, sest et raha ei leidnud siin tööd, — jah, kui sel ajal Teie seda oleksite kõnelenud, siis ei oleks puudunud Teie väidete alus. Aga majanduslik pilt sellest ajast peale on põhjalikult muutunud. Kui meie praegu jälgime ajakirjandust, siis leiame sealt korduvalt ikka üht ja sedasama, nimelt et praegune majanduslik kitsikus tuleb suurelt osalt sellest, et ei ole pikaajalist krediiti ja krediitiusaldust. Ja kui see nii on, siis ei aita uus pank mitte põrmugi: ei loo ta krediiti. ega krediitiusaldust. Sest kui asi nii lihtne oleks, et ühe uue panga asutamisega võiksite neid luua, siis oleks õige imeline, miks keegi ei ole osanud juba varem selle uue nupu peale vajutada. Et teeme ühe uue panga juurde, ja meil on märksa kergem. Aga asi kaugeltki nii lihtne ei ole, seepärast et neale tahtmise laenu teha ja peale pantkirjade väljalaskmise tuleb silmas pidada ka muud. (V a h e l h ü ü d e d.) See ei ole asjast mööda rääkimine.

Üldkomisjonis kõneldi, et Tartu hüpoteekipanga pantkirjad andvat 16%, aga nad ei leia turgu, ei leia ostjaid, ja neid peab ostma riik. (V a h e l h ü ü e.) Maapanga pantkirjadest kõneldatakse, et nende ainuke tõsine ostja on riik. Võiks öelda, et maapanga vastu ei ole usaldus suur, aga siis tekib küsimus, miks seda usaldust ei ole hüpoteekpanga vastu. Vaheajal arvestati kuluaarides välia, et meie enda rahvasteliidu laen annab meile ka umbes 12%. Ja see ometi peaks risti ja põigiti kindlustatud olema. Aga nähtavasti ka siin ei ole paberite ostjaid.

(V a h e l h ü ü e.) Ma ei arva, et see kestaks nii igavesti, aga meie näeme, et majanduslik depressioon kestab juba aastaid. Ma ei arva, et kriis laheneks tänavu kevadel. Ja sellepärast ei näe ma põhjust, mispärast peaksime ilmingimata selle seaduse ühe nädalaga vastu võtma. (V a h e l h ü ü e.) Meie oleme selle viisi vastu, kuidas seda eelnõu arutatakse. Kui tahate pilti saada, missuguses õhkkonnas eelnõu komisjonis arutati, maksis ainult kuulata härra Tonkman'i kõnet. Vaade — teil ei ole üldse selle seadusega midagi tegemist — väljendus palju teravamal kujul üldkomisjonis. Asuti seisukohal, nagu oleks vastasrind teisejärgu inimesed, kellega arvestada ei maksa. (V a h e l h ü ü e.) Härra Riigivanem oma deklaratsioonikõnes ütles ka vastasrinnale midagi, mis meie südant soemaks tegi, see oli, et valitsus tahab ka vastasrinna tõsiste väidetega arvestada. Võib-olla et sel silmapilgul valitsuse juhil see arvamane ja tahe oli. Ma ei arva, et ka siin oleks ainult sõnu tehtud. Aga kahjuks on kurvad kogemused lühikese aja jooksul näidanud, et nii halvasti ei ole ükski valitsus vastasrinnaga ümber käinud kui praegune valitsus. Isegi iga tehniline ettepanek hääletatakse põhimõtteliselt maha, kui selle teeb vastasrind. On olnud juhuseid, kus vastasrinna esindaja annab oma ettepaneku koalitsiooni-rühma esindaja kätte öeldes, tehke teie see ettepanek, siis läheb läbi, kui meie teeme, siis ei ole läbimine-miseks mingit lootust. (V a h e l h ü ü e.) Mina ei tea, kus süü seisab. Võib-olla et ka see viis, kuidas eelnõusid läbi viia tahetakse, et ka see on asja teravaks ajanud. (V a h e l h ü ü e.) Härra Riigivanem küsis minult, kas mina teadvat, mis sünnib 10 a. pärast. Härra Riigivanem viipab tulevikku ja ei pane suuri lootusi sellele, et seadus annaks ruttu efektiivseid tulemusi. Härra Tonkman'i arvates olevat aga seadust tarvis selleks, et lahendada praegust põllumajanduslikku kriisi. Härra Soots ütleb, et seadus ükskord ikkagi tagajärgi annab. Ma ei armasta valme, aga on üks niisugune, kuidas tihane pidi mere põlema süütama, kuidas ootasid sajad ja tuhanded kaldal, millal meri läheb tulesse ja keedab kalad ära, et saada kalasuppi. Jah, härra Soots, see on üks tüübiline tihase ja kalasupi lugu. 10 aasta pärast oleme kõik söönud, aga millega endid toitma peame ja kuidas põllumajandus elama peab 10 aastat, selle peale ei ole ka täna mingit vastust antud. (V a h e l h ü ü e.) Kui asi nii lihtne oleks, et laenutahtjatel maksab ainult ninad kokku lüüa ja öelda, et meie tahame laenu, siis vähe oleks asutada üht pank. Et asi oleks kindlam, võiksime igaks juhtumiseks asutada kaks või kolm. Aga nali

naljaks, tõsi tõeks, pantkirjade väljaandmisega on lugu nii, et seda tehakse, kui rahasaamiseks on väljavaateid. Aga kui väljavaateid ei ole, siis pantkirjade tegemine on uus asjata kulu. Härra Riigivanem kõneles ka, kuipalju talusid haamri alla läheb, ja et ka mõisnikkude krediitpanga võlad rõhuvad talusid raskesti. (V a h e l h ü ü e.) Aga mulle jäi üldkomisjonist meelde, et keskmine võlg krediitkassast taludele on 1.200 senti. (V a h e l h ü ü e.) Et 1.200 senti talu oksjoni alla viiks, neid juhtumisi ei ole siiski liiga palju. Härra Riigivanem ütleb: laske inimesi endid oma asju korraldada, laske nad kokku tulla, ühendame neid panga kaudu. Kui inimesed on hädas, las hakka-vad endid päästma ise. Mispärast meie ei luba neile omaabi ja enesepäästmist? Seisukord on kahtlemata väga raske, aga lohutus, mida pakume täna, ei ole kuigi suur. Kui võtame 100 uppajat ja seome need ühte puntrasse ning ütleme, et päästke nüüd endid, siis ei päästa see neid põrmugi. On vaja sootu teisi vahendeid. (V a h e l h ü ü e d.)

Öeldakse, antagu inimestele oma algatus, ei maksa püüda olla nende hooldajad. Peaksime olema järjekindlad, peaksime sedasama mitte nõustama seaduseelnõu juures, mille kallal praegu komisjonis higistame, ja mis homme või ülehomme siia jõuab, see on põllutöökoja seadus. Siin võiksime maapidajatele jätta ka vaba algatuse. Aga seal ei taha koalitsioon ega Vabariigi Valitsus sellest kuuldagi, vaid: sunduslikult kotta, sunduslikult maks peale. (V a h e l h ü ü e.)

Maapankadega on alati olnud nii, et neid tuleb asutada väga suure ettevaatusega ja väga soliidilt. Ainult siis võib neil väljavaateid olla. Üldkomisjonis nägime, kui soliidilt on asutatud sama krediitkassa omalajal ja kui ettevaatlikult seal üldiselt on talitatud, aga siiski näitab kassa ajalugu, et kassa on paaril korral olnud raskustes, ja valitsus on õige tõsiselt pidanud appi tulema. Üldkomisjonis, kus seda seaduseelnõu teravalt arvustati, valitsuse esindaja ja aruandja kordasid: valitsus ei riskeeri siin millegagi.

Vaheaeg kl. 21.30 min. — kl. 21.50 min.

M. J u h k a m: Minu kõne katkes sellega, et nii aruandja kui ka valitsuse esindaja rõhutasid üldkomisjonis, et valitsus siin millegagi ei riskeeri. See olevat täitsa eraasi, laske pank asutada, ja las ta hakkab tööle. Hea, kui see oleks nii, aga sagedasti ei ole see nii. Meie oleme näinud, et pankasid on kerge asutada, aga pärast neid saneerida ja likvideerida on palju raskem. Selleks on meil kibedad kogemused, ja seepärast harilikult pankade asutamise juu-

res kaalutakse küsimust põhjalikult ja mitmekülgsest. Paljad oletused, et kõik läheb hästi, asja edasi ei vii. Neid oletusi kuulsime ka täna rohkem kui kindlaid andmeid. Huvitav on, et eelnõu ei ole kat- sunudki kaitsta valitsus. Valitsuse aset on täitnud ja seaduse eest on võidelnud kaks suurt rühma. Ja kui nüüd täna härra Riigivanem üheteistkümnendal tunnil esines kõnega, siis oleme meie muidugi selle eest tänulikud. Meile torkas aga silma nii eel- misel koosolekul ja ka täna asjaolu, et ilmingimata ei oleks pidanud kaitsma seda eelnõu Riigivanem. Seda oleks võinud teha ka keegi teine. Üks lüli vähemalt on vahele jäänud, ja see on selle asja juures ka iseloomustav.

Kõneldi, et laske inimesed organiseeruda, lubage neile omaalgatust. Aga kui meie üldkomisjonis tegime ettepaneku, et selts algab tegevust, kui tuleb kokku praegustest võlgnikkudest $\frac{1}{6}$, siis lükati see ettepanek tagasi. Mis siin siis oletada võib? Kui teised on lubanud endile oletusi, siis võime teha seda ka meie. Meie võime teha oletuse, et kui krediitkassal on varandust, siis võib ka kokku tulla kõigest kümme inimest, ja need kümme inimest võivad otsustada panga likvideerida ning varanduse enda vahel ära jagada.

Härra Riigivanem küsis vastasrinnalt, kas meie teame, et põllumajandust on eraalgatusel krediteeritud ka mujal, et eramaapanku on ka välismaal. Ma katsun jõudumööda ka sellele küsimusele vastata. Ajakirjandusest mõni kuu tagasi vilksatasid läbi andmed, et Austrias varises kokku üks suur eramaapank — Bodenkreditanstalt. See oli üks suurematest ja vanematest Austria pankadest. Tuleb arvata, et kui seda asutati, siis ei opereeritud ainult oletustega. Aga tõsiasi on, et see suur Austria maapank sattus raskustesse. Ka Austrias talitati panga kokkuvarisemisel nii, nagu sagedasti mujal: kõigepealt pidi appi minema riik. Riik läks jõudumööda appi, aga riigi abi ei olnud küllalt suur. Ja siis kutsuti kaasa veel Oesterreichische Kreditanstalt, Austria suurem ja mõjuvam pank, mis kuulub kuulsale Ludvig Rotschild'ile. Ka Ludvig Rotschild läks maapangale appi. See oli mõni kuu tagasi. (V a h e l h ü ü e.)

Rotschild tõi suure ohvri, võttis maapanga üle. Nüüd mõne kuu pärast on sündmused edasi arenenud. Raskustesse sattus ka Viini Rotschild'i Oesterreichische Kreditanstalt. Rotschild'i rahadünastia ei asu mitte üksi Austrias, vaid ka Pariisis, Londonis (V a h e l h ü ü e.) ja Ameerikas. Austria eelmine valitsus enne lahkumist pidi andma Rotschild'i panga päästmiseks mitte vähem kui 14 miljonit dollarit. Ka see summa ei osutunud küllalt mõjuvaks. Nüüd tulid kokku teiste pealinnade Rot-

schild'id ja katsusid Oesterreichische Kreditanstalt'i päästa. Pandi ette tingimus, et nad annavad kaheaastase moratoriumi, aga Austria valitsus garanteerigu neile 70 miljonit dollarit. Et suuremat katastroofi ära hoida, oli Austria lahkunud valitsus sunnitud ka seda tegema. Lugu ei ole sellega veel lõppenud. Laine, mis algas Austria maapangast, on ulatanud nüüd Berliini rahadünastiateni, kellega otsis sugulust isegi Vilhelm II. Ma kõnele- sin sellest otsekoheseks vastuseks härra Riigivanema küsimusele, kuidas on eramaapankadega lugu mujal. Minu näide ei kõnele millegist muust, kui sellest, et maapanka pikaajaliste laenudega ilma rahata, paljate oletuste peale, ei saa asutada. Seal peab raha olema. Muidu võib kokkuvarisemine tulla ruttu, ja see võib olla raske. Kui Austria maapangal on mõjuvaid päästjaid, siis meil ei ole kahjuks loota ka neid.

Härra Riigivanem kõneles, et vastasrind asuvat seisukohal, et siin olevat tegemist afääriga. Vastasrind seda kõnelenud ei ole. Küll on aga kõnelenud vastasrind sellest, et see viis, kuidas seda seadust arutatakse ja panka läbi suruda tahetakse, et see pehmelt öeldud kergemeelne on, ja nii- viisi talitatud mujal ei ole. Tõenäoliselt on siin tegemist fata morgaanaga, pette- pil- digaga. Võib-olla 10 aasta pärast uus pank annab meile midagi, võib-olla ka ei anna. Vaheajal Riigikogu kuluaarides naljati, et uue pangaga olevat kõik korras, ainult tal olevat üks väike viga, tal ei ole raha. See on nagu taskukell, mis on muidu hea, aga ta ei käi. Vastasrinnal jääb vaie- lustest ja sõnavõtmistest siin vankumata mulje, et katse uut maapanka luua ei ole mitte midagi muud, kui juba keskajast tuntud katse mittemillegist kulda teha. See katse ei andnud tagajärgi keskajal, ega anna ka praegu. (H ü ü d e d: Lõpe- tada!)

J u h a t a j a: Ettepanek on tehtud koosolek lõpetada.

(H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepanek on 19 häälega 14 hääle pooltolemisel t a g a s i l ü k a t u d.

M. J u h k a m: Ma palun selgitada, kas on kvoorum koos.

J u h a t a j a: Ma palun helistada kõrvalruumidesse. (H e l i s t a t a k s e kõrvalruumidesse.) Koos on 52 Riigikogu liiget, seega on kvoorum koos.

Aruandja A. L e p s: Härra Juhkam ütles siin, nagu oleksin mina üldkomisjonis öelnud, et siin ei ole mingit finantspoli- tilist küsimust. Sarnast asja mina öelnud

ei ole, kuid ma ütlesin, et üldkomisjon ja Riigikogu ei aja finantspolitikat, et see on valitsuse asi, ja et rahaasjanduse komisjoni ei ole põhjust anda seda eelnõu seepärast, et küsimus, mis komisjoni puutus, oli õiguslik, ja et üldkomisjon tegi tegemist selle õigusliku küljega. Ja tõesti, kui sarnane küsimus ette pannakse, nagu täna Riigikogus küsiti, et kust teie saate raha, mis finantspoliitiline küsimus see siis lõppude-lõpuks on? Mis mina pean sellele vastama kui aruandja, kas pean teile telefoninumbri ütlemata või nime, kelle käest raha saab? Niiviisi tudengid teevad laenu, aga niiviisi ei saa panga juures küsida, et näidake mees, kes raha annab. Sellest on juba näha, missugused need finantspoliitilised küsimused on, mis ette toodi — need minu arvates ei väärigi vastust. Ma tahtsin sõna võtta õieti faktilise märkusena, aga nüüd tahaksin veel paari asja peale tähelepanu juhtida. Härra Juhkam ütles, et nemad ei olevat panga vastu. Aga minu arvates nad tegid töötakistust komisjonis. Kui härra Juhkam püüdis väita, et täna on tahetud maapanka diskrediteerida, siis ei ole see õige. Küll aga tahab vastasrind seda asutatavat panka diskrediteerida. Minu arvates see diskrediteerimine mingeid tagajärgi anda ei või, sest see asi räägib ise enese eest.

M. J u h k a m (fakt. märk.): Ma kinnitan siin seda, mida rääkisin aruandja kohta. Siin ei saa olla arusaamatust. Ma märkisin üles aruandja sõnad komisjonis: „Siin ei ole tegemist mingi rahaseadusega“. Samuti kinnitas aruandja ja valitsuse esindaja, et valitsus siin millegagi ei riskeeri. Pean aga ütlemata, et aruandja ei andnud kahjuks sellele seadusele midagi juurde. Ta kutsus välja küll rea konflikte,

aga et ta oleks seaduseelnõu parandanud, seda muljet mul komisjonis ei jäänud.

Aruandja A. L e p s (väljaspool järjekorda): Ma ütlen seda, et meil ei ole siin tegemist rahaseadusega, et riigi rahaasjandust reguleerida. Üldkomisjon ei saa arutada finantspoliitilisi küsimusi. Sellepärast ei või sellel siin tähtsust olla. Kuidas võtta seda, kui pank on veel loomisel, kui tahetakse anda võimalus panka luua, et tullakse ja öeldakse, näidake, kust võtta raha. Ma tahaksin küsida, kas sarnast asja saab üldse tõsiselt võtta? See peaks igal arusaaval inimesel olema teada, et ei saa. (V a h e l h ü ü e.) Kas teie siis tahate, et valitsus või keegi peab ütlemata, missugune see mees või pank on, kust ta raha saaks? (V a h e l h ü ü e.) Noo jah, väljavaated, ega sellega ei ole tõendatud veel, et väljavaateid ei oleks, vaid vastasrind püüab diskrediteerida panka, ütleb, vaadake, vaestelaste rahad lähevad sinna. Kas siis niiviisi tehakse tõsise asja juures tööd? Ma ütleksin lõpuks veel, kui tahetakse põllumehele võimalus anda, siis ütlete teie, et seda ei pea antama, aga meie teame, et igale juudile on Eesti riigis raha antud, ükski ei ole ilma jäänud, ja kuidas julgete teie nüüd öelda, et põllumehel ei ole seda vaja? Ma saaksin aru, kui niisugust juttu aetaks mõne diskontopanga juures, aga seal ei öelnud seda keegi ja ei olnud ühtki oraaklit seal ennustamas.

11. Koosoleku lõpetamine kvoorumipuudumisel.

J u h a t a j a: Rkl. Fuks tõstab üles kvoorumiküsimuse. Palun helistada kõrvalruumidesse. (Helistatakse kõrvalruumidesse.) Koos on 48 Riigikogu liiget, puudub kvoorum, lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 22.14 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

